

การศึกษาโครงสีในงานจิตรกรรมและการตกแต่ง
ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน
(กรณีศึกษา วัดในจังหวัดเชียงใหม่)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้ำอ้อย สายหู

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน.....
วัน,เดือน,ปี.....

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 974-9680-13-8

พิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ 2547

ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์อื่นใด
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒๕๓๕-๒๙๐๔
54610

คำนำ

การตกแต่งภายในวิหารของวัดในภาคเหนือ เป็นงานศิลปกรรมตกแต่งภายในซึ่งมีคุณค่าทางศึกษางานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน กรณีศึกษาวัดในจังหวัดเชียงใหม่ 3 วัด คือ วัดปราสาท วัดพระสิงห์ และวัดบวกรุกขหลวง ซึ่งวัดทั้ง 3 ยังมีความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม และรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ของล้านนา จากการศึกษาเปรียบเทียบวัดทั้ง 3 แห่งนี้ ทำให้เห็นความเหมือนและแตกต่าง ซึ่งคิดว่านักศึกษาหรือผู้ที่สนใจสามารถนำรูปแบบและการใช้สีไปประยุกต์ใช้ในงานตกแต่งภายในตามสถานที่ต่างๆ ที่ต้องการรูปแบบหรือเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เช่น โรงแรมในภาคเหนือ, การจัดนิทรรศการ, การทำสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น

หวังว่างานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาทุกภาควิชาในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง หรือผู้สนใจอื่นๆ

ขอขอบคุณเพื่อนอาจารย์ที่อยู่จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อนอาจารย์ที่คณะ ที่ช่วยเก็บข้อมูลและวาดภาพประกอบ รวมถึงอาจารย์วิวัฒน์ เตมียพันธ์ุ, อาจารย์ฉัตรชัย อินทรโชติ, อาจารย์พัทยา สายหู ผู้เป็นที่ปรึกษา และทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

น้ำอ้อย สายหู

25 กุมภาพันธ์ 2547

สารบัญ

การศึกษาโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน
(กรณีศึกษา วัดในจังหวัดเชียงใหม่)

คำนำ

สารบัญ

สารบัญภาพและตาราง

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1

- ความสำคัญของการทำวิจัย
- วัตถุประสงค์ในงานวิจัย
- ขอบเขตของงานวิจัย
- ระเบียบและวิธีการทำวิจัย
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1

2

2

2

3

บทที่ 2 เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4

- ความหมายของลัทธิ
- ความหมายของวิหาร
- รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรม
- องค์ประกอบโครงสร้างและวัสดุภายในวิหาร

4

8

11

14

บทที่ 3 การศึกษาโครงการและข้อมูลทั่วไปของวัดที่ทำกรวิจัย

18

- วัดปราสาท
- วัดพระสิงห์ และงานจิตรกรรม
- วัดบวกรภหลวง และงานจิตรกรรม

18

20

25

บทที่ 4 การวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานตกแต่งภายในวิหารที่ทำวิจัย

31

- โครงสร้างอาคารทั่วไป
- การวางผังและประโยชน์ใช้สอย
- การตกแต่งโครงสร้างภายในวิหาร
- การตกแต่งผนังภายในวิหาร

36

39

45

48

บทที่ 5 การวิเคราะห์และสรุปการใช้โครงสร้างของงานจิตรกรรมและงานตกแต่งภายในวิหาร

53

- ขั้นตอนวิธีการศึกษาเรื่องการใช้สีในการตกแต่งภายใน
- วิธีการแยกสีในผนังแต่ละด้านในงานจิตรกรรมเป็นคำร้อยละ
- ผลของการแยกโครงสร้างในงานจิตรกรรมการตกแต่งภายใน
- โครงสร้างในงานตกแต่งภายในวัดพระสิงห์
- โครงสร้างในงานตกแต่งภายในวัดบวกรภหลวง

53

53

58

64

73

บรรณานุกรม

เชิงอรรถ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่	2.1	การวางผังวัดพระธาตุลำปางหลวง	10
ภาพที่	2.2	แปลนและรูปด้านวิหารจามเทวี วัดปงยางคก	11
ภาพที่	2.3	แปลนและรูปด้านวิหาร วัดปราสาท	12
ภาพที่	2.4	แปลนและรูปด้านวิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง	13
ภาพที่	3.1	พระประธานในวิหารเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐ ปางมารวิชัย วัดบวกราชหลวง	27
ภาพที่	3.2	ราวบันไดที่พระวิหาร รูปนาคปากนกแก้ว วัดบวกราชหลวง	27
ภาพที่	3.3	รูปด้านภายใน วัดบวกราชหลวง	29
ภาพที่	4.1	โครงสร้างอาคารทั่วไป วัดปราสาท	33
ภาพที่	4.2	โครงสร้างอาคารทั่วไป วัดพระสิงห์	34
ภาพที่	4.3	โครงสร้างอาคารทั่วไป วัดบวกราชหลวง	35
ภาพที่	4.4	เปรียบเทียบการใช้พื้นที่ภายในวิหาร	37
ภาพที่	4.5	รูปตัดภายใน วัดพระสิงห์	38
ภาพที่	4.6	การตกแต่งโครงสร้างภายใน วัดปราสาท	40
ภาพที่	4.7	การตกแต่งภายใน วัดปราสาท	41
ภาพที่	4.8	การตกแต่งเสา วัดปราสาท	42
ภาพที่	4.9	การตกแต่งเสา วัดพระสิงห์	43
ภาพที่	4.10	โครงสร้างหลังคาภายใน วัดบวกราชหลวง	44
ภาพที่	4.11	ช่องระบายอากาศภายใน วัดบวกราชหลวง	44
ภาพที่	4.12	ลักษณะเสาภายใน วัดบวกราชหลวง	44
ภาพที่	4.13	ลายเส้นพระพุทธรูปเจ้า วิหารลายคำ วัดพระสิงห์	46
ภาพที่	4.14	ลายเส้นอดีตพระพุทธรูปเจ้า วัดปราสาท	46
ภาพที่	4.15	ภาพลายรดน้ำปิดทองบนพื้นดำ ภาพอดีตพระพุทธรูปเจ้า วัดปราสาท	46
ภาพที่	4.16	ภาพลายรดน้ำปิดทองบนพื้นดำ ผนังด้านใต้ วัดปราสาท	46
ภาพที่	4.17	ผนังด้านทิศตะวันตก หน้าทำวิหารลายคำ วัดพระสิงห์	47
ภาพที่	4.18	ผนังด้านทิศตะวันตก ห้องทำวิหาร วัดปราสาท	47
ภาพที่	5.1	ภาพถ่ายอย่างจิตกรรม ตีตารางในภาพ	54
ภาพที่	5.2	การแยกสีโทนสีแดง – สีส้ม	54

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญญภาพ		หน้า
ภาพที่ 5.3	การแยกสีโทนสีครีม	55
ภาพที่ 5.5	การแยกสีโทนสีฟ้า – น้ำเงิน	56
ภาพที่ 5.4	การแยกสีโทนสีดำ	57
ภาพที่ 5.6	โทนสีเปรียบเทียบกันของจิตรกรรม วัดบวกรอกหลวง 1 ช่องผนัง	56
ภาพที่ 5.7	ตัวอย่างการแยกสีเป็นค่าร้อยละ วัดบวกรอกหลวง	57
ภาพที่ 5.8	การตกแต่งภายใน วัดพระสิงห์	61
ภาพที่ 5.9	รูปด้าน วัดพระสิงห์	62
ภาพที่ 5.10	โครงสร้างในภาพจิตรกรรม วัดพระสิงห์	63
ภาพที่ 5.11	ภาพจิตรกรรม กลุ่มเจ้าชายแต่งตัวอย่างวิจิตร เรื่องสังข์ทอง	65
ภาพที่ 5.12	ภาพจิตรกรรม เรื่องสังข์ทอง	65
ภาพที่ 5.13	ภาพจิตรกรรม เรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์ลอบชุบตัวในบ่อทอง	66
ภาพที่ 5.14	ภาพกลุ่มข้าราชการที่แต่งกายอย่างมีระเบียบแบบกรุงเทพฯ	67
ภาพที่ 5.15	ภาพปราสาทราชมณเฑียร ตอนนางรจนาเลือกคู่	68
ภาพที่ 5.16	การตกแต่งภายใน วัดบวกรอกหลวง	70
ภาพที่ 5.17	รูปด้าน วัดบวกรอกหลวง	71
ภาพที่ 5.18	โครงสร้างในภาพจิตรกรรม วัดบวกรอกหลวง	72
ภาพที่ 5.19	ภาพชุกกษาของพระราชทาน 2 กุมภาพันธ์ วัดบวกรอกหลวง	74
ภาพที่ 5.20	ภาพขบวนม้า ผนังพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะตัดพระเมาฬี	74
ภาพที่ 5.21	ภาพจิตรกรรมผนังห้องวิรุฬหาดก วัดบวกรอกหลวง	75
ภาพที่ 5.22	ภาพจิตรกรรม เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงประลองกำลัง วัดบวกรอกหลวง	76

สารบัญญตาราง		หน้า
ตารางที่ 5.1	สรุปสีในงานตกแต่งภายใน วัดพระสิงห์	64
ตารางที่ 5.2	สรุปสีในงานตกแต่งภายใน วัดบวกรอกหลวง	73
ตารางที่ 5.3	สรุปโครงสร้างงานตกแต่งภายในวัดพระสิงห์ และ วัดบวกรอกหลวง	77

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการทำวิจัย

เนื่องจากภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เห็นความสำคัญต่อการศึกษางานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมภายใน โดยเฉพาะงานศิลปกรรมแบบประเพณีไทยทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย ภาควิชาได้จัดให้มีการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ภาควิชาฯ ยังขาดแคลนตำราเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยในงานศิลปกรรมและงานจิตรกรรมฝาผนังตกแต่งภายในวิหารซึ่งมีคุณค่าควรแก่การศึกษา

งานจิตรกรรมฝาผนังตกแต่งภายในวิหารของไทยนั้นเป็นงานศิลปกรรมที่มีความสำคัญทางด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนคุณค่าในหลายมิติ เช่น ในด้านเรื่องราวสามารถบ่งบอกคติความเชื่อของชุมชนนั้น รูปแบบและเทคนิคแสดงให้เห็นพัฒนาการของช่างและการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ ส่วนการแสดงผลทางศิลปะนั้นแสดงถึงอารมณ์ ความคิดอ่านและภูมิปัญญาของช่างไทย นอกจากนี้งานจิตรกรรมฝาผนังยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ร่องรอยอดีตสามารถศึกษาได้จากภาพคน ภาพสถาปัตยกรรม และภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะภาพชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ประเพณีการเล่น การเกี่ยวพาราสี ซึ่งช่างได้ถ่ายทอดไว้อย่างมีชีวิตชีวา ในขณะที่การตกแต่งก่อให้เกิดคุณค่าและสร้างค่าสัญลักษณ์ให้กับพื้นที่ว่างภายในให้ตรงกับความหมายทางศาสนา

งานจิตรกรรมฝาผนังล้านนา หมายถึง งานจิตรกรรมฝาผนังที่พบอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือของไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัดสำคัญ เช่น วัดพระสิงห์ วัดปราสาท วัดบวกครกหลวง ซึ่งวัดเหล่านี้มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีลักษณะเฉพาะตัวมีความโดดเด่น เมื่อนำมาตกแต่งเนื้อที่ภายในของอาคารทางศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าและสร้างรูปแบบเฉพาะตัวของงานสถาปัตยกรรมภายในแบบล้านนา อันน่าจะเป็นต้นแบบสำหรับการนำมาศึกษาวิเคราะห์หาโครงสร้างและการตกแต่งในงานสถาปัตยกรรมภายในของอาคารทางศาสนาที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อของผู้คนในอดีต

การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิด การใช้โครงสี และการกำหนดตำแหน่งของเรื่องราว รวมถึงการใช้ลวดลายประดับตกแต่งของช่างไทยในอดีต เพื่อให้นักศึกษาและผู้สนใจสามารถนำมาประยุกต์สู่การออกแบบทางสถาปัตยกรรมภายใน

วัตถุประสงค์ในงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ การใช้โครงสี การใช้ลวดลายประดับตกแต่งที่มีผลต่อการตกแต่งสถาปัตยกรรมภายในของวิหารในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนักศึกษาหรือนักออกแบบหรือผู้สนใจ นำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ เพื่อสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของล้านนาไทย

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยจะศึกษางานจิตรกรรมฝาผนัง ในเรื่องการใช้โครงสีและลวดลายตกแต่งวิหารของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะเด่น และตัวงานมีคุณค่าของล้านนา ซึ่งประกอบด้วยวัดต่าง ๆ ดังนี้

- วัดปราสาท ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- วัดพระสิงห์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- วัดบวกรกหลง 24 บ้านบวกรกหลง ถ.เชียงใหม่ – สันกำแพง ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ระเบียบและวิธีการทำวิจัย

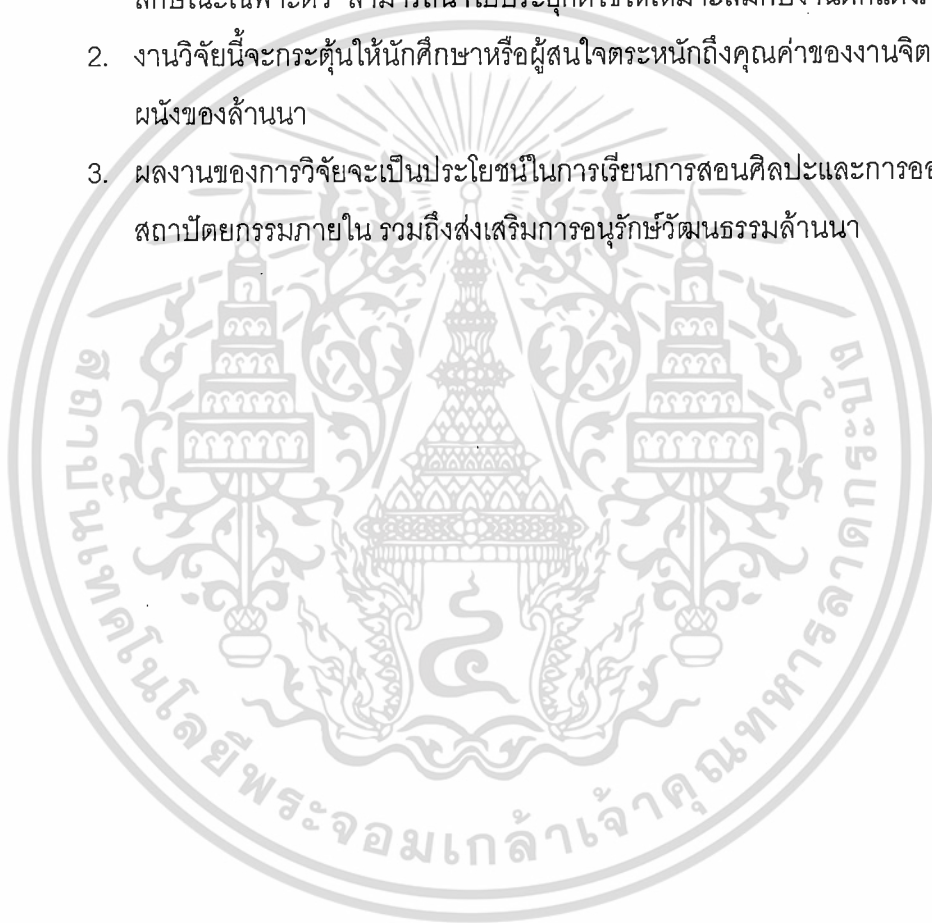
1. สืบค้นและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและหนังสือ
2. เลือกตัวอย่างวัดที่มีการตกแต่งและงานจิตรกรรมที่มีลักษณะพื้นถิ่นดั้งเดิม ที่มีคุณค่า สะท้อนวัฒนธรรมล้านนา
3. สัมภาษณ์ผู้รู้เพื่อสืบหาประวัติภาพจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดเชียงใหม่ และถ่ายภาพ สไลด์ ภาพสี
4. วิเคราะห์หาโครงสีของภาพจิตรกรรม และโครงสีการตกแต่งภายในวิหารของวัดใน เชียงใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. เรียบเรียงและจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้นักศึกษาด้านการออกแบบ หรือนักออกแบบเข้าใจวิธีการใช้งานจิตรกรรมฝาผนังและงานตกแต่งอื่น ๆ เพื่อการตกแต่งภายในวิหารที่มีลักษณะเฉพาะตัว สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานตกแต่งภายในต่อไป
2. งานวิจัยนี้จะกระตุ้นให้นักศึกษาหรือผู้สนใจตระหนักถึงคุณค่าของงานจิตรกรรมฝาผนังของล้านนา
3. ผลงานของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนศิลปะและการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน รวมถึงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา

บทที่ 2

เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของล้านนา

อาณาจักรล้านนา หมายถึง ดินแดนที่อยู่บริเวณจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วย เมืองศูนย์กลางหลัก ๆ คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา ลำปางและลำพูน ในอดีตบริเวณภาคเหนือของไทยเคยเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงมาแล้วในสมัยอาณาจักรล้านนา ซึ่งพระเจ้าเม็งรายทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1839¹ โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่ หรือจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน สิ่งที่ประจักษ์พยานแห่งความรุ่งโรจน์ของอาณาจักร โดยเฉพาะทางด้านศิลปวัฒนธรรม คือ โบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เป็นอันมาก ที่ถูกสร้างขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป ตลอดดินแดนอันกว้างใหญ่ของอาณาจักร

ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 พ่อขุนมั่งรายเจ้าเมืองเชียงใหม่มีพระประสงค์รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ที่เป็นอิสระไว้ในอำนาจของพระองค์ จึงทรงขยายอำนาจเข้าไปบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง และพยายามขยายลงไปถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและสาละวิน และยึดเมืองหริภุญชัยไว้ในอำนาจได้ และสถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครองล้านนา อาณาจักรล้านนาได้ดำรงความเป็นเอกราชได้ 263 ปี จึงเสียอิสรภาพให้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2101

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-23 เป็นช่วงเวลาที่แคว้นล้านนาค่อยๆอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ตั้งแต่ปี 2101-2317 เป็นระยะเวลายาวนานกว่า 200 ปี อิทธิพลของพม่าได้ปรากฏในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา โดยเฉพาะรูปแบบของวิหารได้รับอิทธิพลจากพม่าอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเขตจังหวัดลำปาง

หลังการขับไล่ของพม่าออกจากศูนย์กลางของล้านนา ในปี พ.ศ. 2317 เป็นช่วงเวลาการฟื้นฟูกลุ่มเมืองที่เป็นศูนย์กลางในขณะนั้น คือ เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ขึ้นมาอีกครั้ง โดยอยู่ภายใต้การปกครองของตระกูลเจ้าเจ็ดตน มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของราชอาณาจักรสยามตั้งแต่พระเจ้ากาละวดีเป็นปฐม และสืบต่อการปกครองโดยเชื้อสายตระกูลเจ้าเจ็ดตนมาอีกหลายสมัย จวบจนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล ในปี 2442² ช่วงเวลาที่ศูนย์กลางของแคว้นล้านนา คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ปกครองโดยเชื้อสายของตระกูลเจ้าเจ็ดตนนั้น ปรากฏหลักฐานที่เป็นดงงานสถาปัตยกรรมประเภทวิหารในช่วงเวลาดังกล่าว เต็มไปด้วยคุณค่าทางศิลปกรรมหลงเหลือให้เห็นเป็นตัวอย่างจนถึงปัจจุบัน

วัดที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นวัดที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเวลาต่าง ๆ กันดังนี้

วัดพระสิงห์	จังหวัดเชียงใหม่	ปีที่สร้าง	พุทธศักราช 1887
วัดปราสาท	จังหวัดเชียงใหม่	ปีที่สร้าง	พุทธศักราช 2366
วัดบวกรอกหลวง	จังหวัดเชียงใหม่	ปีที่สร้าง	พุทธศักราช 2400-2440

สำหรับวัดพระสิงห์ เป็นวัดที่มีความสำคัญในช่วงการปกครองของพระเจ้ามังราย ส่วนวัดปราสาทและวัดบวกรอกหลวง สร้างขึ้นในช่วงการปกครองของเชื้อสายของตระกูลเจ้าเจ็ดตน ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวงานศิลปกรรมของวัดเหล่านี้มีเอกลักษณ์เฉพาะของล้านนา ผสมผสานกับวัฒนธรรมพม่า รวมถึงวัฒนธรรมจากเมืองหลวงคือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงเวลานั้น

สภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวล้านนา จากงานวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 จากภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่³ ได้สรุปสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาดังนี้

อาณาจักรล้านนามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แม้ว่าจะได้รับอิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา หรือวัฒนธรรมประเพณีจากภายนอก แต่วัฒนธรรมล้านนายังยืนหยัดอยู่ได้ด้วยกลไกผสมผสาน และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการดำรงชีวิตของตนเอง ชาวล้านนาไม่เคยละทิ้งผืนแผ่นดิน ถึงคราวจำเป็นต้องย้ายที่อยู่ แต่ในที่สุดก็ต้องกลับมาสร้างความเป็นใหญ่เหมือนเดิมอีกทั้งไม่เคยละทิ้งวัฒนธรรมที่มีมาแต่สมัยราชวงศ์มังรายผู้สร้างอาณาจักรล้านนา แม้ว่าจะเคยถูกพม่ายึดเป็นเมืองขึ้น ชาวล้านนาได้ปรับเลือกรับอิทธิพลของพม่าที่มีต่อทางด้านพุทธศาสนา เนื่องจากชาวล้านนามีความผูกพันกับพุทธศาสนามากเท่า ๆ กับชาวพม่า ชาวพม่าเป็นผู้เคร่งศาสนา เมื่อมีโอกาสก็จะสร้างวัดทำบุญ ยิ่งต้องทำธุรกิจค้าไม้ด้วยแล้ว เมื่อมีโอกาสจึงนำไม้จากพม่ามาสร้างเป็นศาสนสถานถวายเป็นพุทธบูชา และอาจเป็นเพราะพม่ามีความชำนาญในเรื่องค้าไม้ จึงนิยมสร้างงานสถาปัตยกรรมจนกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวล้านนา สังเกตจากทุกจังหวัดในดินแดนล้านนามีสถาปัตยกรรมแบบหลังคาทรงพญาคูขี้หอมอยู่ทุกหนแห่งถือว่าเป็นความสำเร็จในการส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากพม่าสู่ล้านนาทางพุทธศาสนา สำหรับการสักหมึกและการเจาะหู ซึ่งพบในภาพจิตรกรรม แม้จะมีเอกสารกล่าวถึงการที่พม่าบังคับให้สักหมึก, เจาะหู ชาวล้านนาไม่ได้ถือว่าการสักขาลาย หรือเจาะหูเป็นสิ่งผิด แต่เห็นว่าเป็นสิ่งดีควรจะยึดเป็นประเพณีจึงมิได้รังเกียจแถมยังนิยมสักอีกด้วย

เมื่อพระเจ้าบ้านและเจ้ากาวิละสามารถกู้ดินแดนจากพม่ามาได้ด้วยความช่วยเหลือของพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว ล้านนาจึงตกเป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ในฐานะประเทศราช ชนชั้นสูงโดยเฉพาะชนชั้นปกครองต้องเดินทางมาเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวที่กรุงเทพฯ อย่างน้อยปีละครั้งเพื่อแสดงความจงรักภักดี ทำให้ชาวล้านนาได้เห็นอะไรมากขึ้น การคมนาคมสะดวกขึ้น มีการติดต่อค้าขายกับกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้วัฒนธรรมในเมืองเริ่มผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยชาวล้านนาปรับใช้สิ่งที่ชาวล้านนาคิดว่าดีให้เข้ากับวัฒนธรรมของตน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลักฐานที่แสดงให้เห็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีต่อชาวล้านนามีมากมาย เช่น

- การแต่งกาย ส่วนใหญ่เจ้านายชั้นสูงจะได้เดินทางไปกรุงเทพฯ เมื่อเห็นสิ่งใดน่าชื่นชมจะนำกลับมา การเปลี่ยนแปลงจะเริ่มในคัมเจ้าหลวงก่อน และขยายความนิยมสู่ขุนนางและชาวบ้านต่อไป ภาพในงานจิตรกรรม กษัตริย์จะสวมเครื่องแต่งกายแบบพม่า แต่ขุนนาง นางกำนัล จะนุ่งโจกระเบนฝ้าย ดอกแทนการนุ่งขึ้นยาวกรอมเท้า แต่ยังเป็นล้านนาอยู่คือ มีผ้าคล้องคอแทนการสวมเสื้อ หรือขุนนางสวมเสื้อแขนกระบอกยาว ปกคอตั้ง มีกระดุมด้านหน้าคล้ายเสื้อราชปะแตน

- ทรงผม นางในนิยมตัดผมสั้นแบบราชสำนักกรุงเทพฯ แทนการไว้ผมยาวตามแบบชาวล้านนา
- การกินหมาก น่าจะเป็นการรับวัฒนธรรมจากภาคกลาง เพราะพืชพื้นเมืองของภาคเหนือคือเมี่ยง มีหลักฐานแสดงว่าคนเหนือนิยมอมเมี่ยงมานาน แต่เมื่อมีการรับพระราชทานพานพระศรีมาจากราชสำนักสยามความนิยมกินหมากจึงเริ่มเข้ามาแทนที่

ในปัจจุบันวัฒนธรรมบางอย่างเริ่มสูญหายไปบ้าง เช่น การสักขาลาย เพราะหนุ่มสาวสมัยนี้ไม่ต้องการใช้รอยสักอดทนอีกต่อไป อาจเป็นเพราะเครื่องแต่งกายที่เปลี่ยนไป จากเดิมนุ่งผ้ารังขึ้นมาสูงเห็นต้นขาแต่เดี๋ยวนี้สวมกางเกงขายาวรอยสักจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป สำหรับสิ่งที่ดีที่เห็นอยู่จนถึงปัจจุบันคือคำเมือง ภาษาท้องถิ่นของคนล้านนา แม้จะถูกบังคับให้มีการเรียนการสอนภาษาไทยภาคกลาง แต่คนเมืองยังรู้คำเมืองกันทุกวัน อีกเรื่องคือภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ ชนิดใดที่ใช้งานได้ดีเหมาะสม ชาวล้านนาก็ยังใช้อยู่ถึงปัจจุบัน เช่น อดีตรมีการตั้งหมอน้ำพร้อมกระบวยตักน้ำไว้หน้าบ้าน ปัจจุบันก็ยังมียู่ หรือเมื่ออดีตเอาข้าวของใส่ในเบียด ปัจจุบันก็ยังใช้อยู่โดยที่รูปร่างรูปทรงไม่มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับการทอผ้าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่ผู้หญิงล้านนาควรทำเป็น ตั้งแต่อดีตมาแม่จะสอนลูกสาวให้รู้จักขั้นตอนต่าง ๆ ในการทอผ้า มีหลักฐานบอกไว้ว่า ตอนหัวค่ำผู้สาวมักมานั่งปั่นด้ายหรือทำงานเย็บปักถักร้อยบริเวณเต็น ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวัน และบางครั้งเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บ่าวมาเอ็นมมาผอ ปัจจุบันอุตสาหกรรมทอผ้าที่อำเภอแม่แจ่ม เป็นสิ่งบ่งบอกที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวล้านนา

ไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบัน ล้านนาก็ยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยังคงมีเรือนกาแล มีร้านน้ำ รู้คำเมือง และเข้าวัดในงานเทศกาลประจำปีต่าง ๆ ไม่ว่าจะผ่านไปอีกกี่ปี เชื่อว่าชาวล้านนาก็ยังคงวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมอย่างนี้ตลอดไป

ความหมายของวิหาร

วิหาร หมายถึง ที่อยู่ของสงฆ์ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่กับโบสถ์ หรือหมายถึงการพักผ่อน การเป็นอยู่ หรือการดำเนินชีวิต⁴ มักสร้างให้ใหญ่กว่าอุโบสถ ด้วยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นที่ประชุมของคนจำนวนมาก เพื่อทำพิธีกรรมได้สะดวก

บทบาทและหน้าที่ของวิหารในวัฒนธรรมล้านนา⁵

- เป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ เมื่อพุทธศาสนาเจริญขึ้นมีผู้นับถือแพร่หลายจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่เลื่อมใสศรัทธาเพิ่มมากขึ้น ขนาดของวัดจึงใหญ่ขึ้น จึงมีการแบ่งแยกหน้าที่ใช้สอยของอาคารต่าง ๆ
- เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อันเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าสมมุติให้เป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์ เป็นประธานในอาคารที่ใช้ประชุมทำกิจของสงฆ์ หรือพิธีกรรมทางศาสนา
- เป็นสถานที่ประชุมเพื่อกิจของสงฆ์ เช่น การใช้วิหารเพื่อประกอบพิธีรดน้ำมูรธาภิเษก ยกเลื่อนสมณศักดิ์พระภิกษุในล้านนา
- เป็นที่ประกอบประเพณี หรือพิธีกรรมทางศาสนา ในสมัยพม่าปกครองล้านนา ได้ส่งอิทธิพลต่อสังคมวัฒนธรรมของล้านนา คือ นิยมบวชเณรมากกว่าบวชพระ ซึ่งเหตุผลนี้ทำให้เกิดการสร้างวิหารขึ้น เพื่อใช้เป็นอาคารกิจกรรมทางศาสนาทั่วไป รวมถึงการบวชเณร ความสำคัญของอุโบสถจึงลดลง
- เป็นที่ประกอบพิธีในราชสำนัก เช่น ที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ในการพระราชทานเพลิงศพพระราชธิดาของพระเมืองแก้ว หรือ การทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ของเจ้าราชบุตรชัยคองคา แห่งเมืองเชียงใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะของวิหารล้านนามีรูปแบบอยู่ 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ⁶

1. วิหารโถง เป็นวิหารแบบแรกของล้านนา ลักษณะของวิหารมีการสร้างผนังเพียงครึ่งเดียว และเปิดแนวผนังให้โล่งในตอนล่าง พบว่ามีการสร้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 เรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 วิหารโถง สามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกได้เป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะการประดิษฐานพระประธาน คือ

- วิหารโถงแบบธรรมดา มีการสร้างผนังเพียงครึ่งเดียว และเปิดแนวผนังให้โล่งตอนล่าง แต่ไม่มีการสร้างซุ้มโขงปราสาทเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายใน
- วิหารโถงแบบมีซุ้มโขงปราสาทภายใน เป็นวิหารที่สร้างตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้นมา
- วิหารแบบกึ่งโถง เป็นวิหารที่แสดงพัฒนาการเชื่อมต่อระหว่างการสร้างวิหารแบบโถงเปิด และวิหารแบบปิด จะเป็นวิหารโถงช่วงห้องวิหารที่ 1-2 แต่ช่วงที่ 3 จะมีการสร้างฝาผนังปิดกันหมด วิหารแบบนี้สร้างตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา

2. วิหารแบบปิด เป็นวิหารปรการที่มีการทำผนังตั้งแต่พื้นสูงจรดปลายเสาด้านนอกสุด วิหารแบบนี้นิยมสร้างในล้านนายุคพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา มีการใช้ฝาผนังเป็นเครื่องปิดล้อมรูปทรงอาคาร ช่วงนี้มีการสร้างสรวงมณฑป ปราสาทเชื่อมต่อด้านหลังตัววิหารเรียกชื่อว่า วิหารทรงปราสาท สันนิษฐานว่าการสร้างมณฑปต่อท้ายนี้น่าจะพัฒนาการมาจากการสร้างซุ้มโขงประดิษฐานพระประธานในวิหารนั่นเอง เพราะมณฑปปราสาทท้ายวิหารสร้างเพื่อประดิษฐานพระประธานเช่นเดียวกับการสร้างซุ้มโขง

การวางตำแหน่งวิหารในล้านนา

การสร้างวัดทางล้านนา มีองค์ประกอบหลักเหมือนวัดทั่วไป⁷ คือ ประกอบด้วย

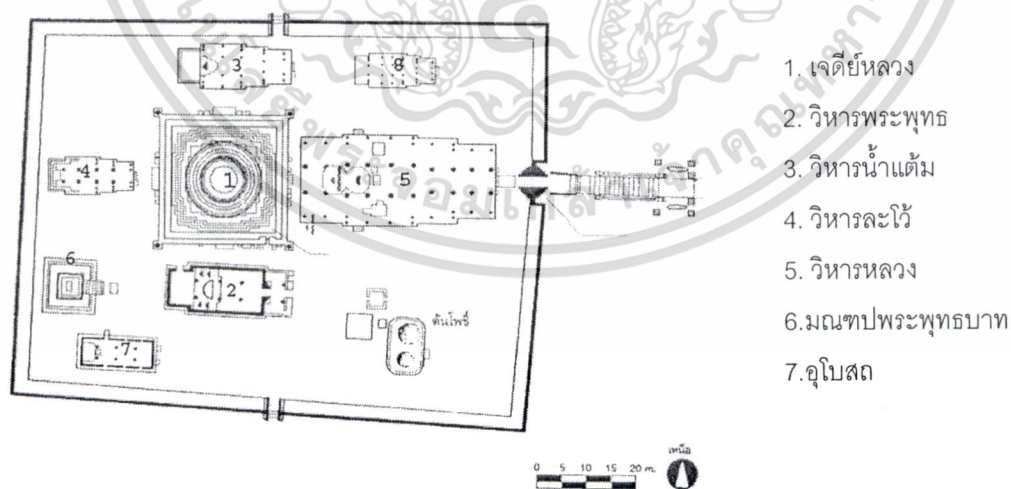
- โบสถ์ เป็นที่ประกอบสังฆกรรมของสงฆ์
- วิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และปฏิบัติศาสนาพิธี
- เจดีย์ เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูป
- หอไตร เป็นที่เก็บพระธรรม
- เมรุเผาศพ วัดในล้านนาไม่นิยมสร้างเมรุภายในวัด แต่จะมีการสร้าง “ป่าแหว่” หรือ

ป่าช้าไว้นอกบริเวณวัด ซึ่งมักเป็นที่สาธารณะท้ายหมู่บ้าน

การวางตำแหน่งอาคาร วัดในล้านนาให้ความสำคัญต่อองค์พระธาตุเจดีย์เป็นหลัก มีวิหารเป็นส่วนประกอบ และอยู่ในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับพระธาตุเจดีย์ คือวิหารอยู่หน้าเจดีย์ในแนวแกนเดียวกัน วิหารจะหันหน้าทางทิศตะวันออกตามคติของพุทธศาสนา ด้านหน้าวิหารมักเป็นซุ้มประตูโขง วิหารล้านนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัด โดยมากแกนหลักของวัดจะเน้นแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก ในระนาบเดียวกัน จากซุ้มโขงประตูทางเข้ามายังวิหาร และเจดีย์ตามลำดับ

พัฒนาการของการสร้างวิหารล้านนาจะพบวิหารที่มีการเชื่อมต่อกันกับเจดีย์ เช่น วิหารวัดพระแก้วดอนท้าน จ. เชียงราย และวิหารวัดสำเภ จ. เชียงใหม่ วิหารบางหลังมีการสร้างมณฑปปราสาทซึ่งทำหน้าที่เดียวกับสถูปต่อท้ายวิหาร เช่น วิหารวัดปราสาท จ. เชียงใหม่ และวิหารวัดอุโมงค์ จ. เชียงใหม่ เป็นต้น

ในยุคทองของศาสนาในล้านนา แบบแผนของวัดหลวงที่กษัตริย์ทรงสร้างนิยมสร้างระเบียงคดล้อมรอบเขตพุทธาวาส เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง จ. ลำปาง หรือพระบรมธาตุดอยสุเทพ จ. เชียงใหม่ ซึ่งการวางผังลักษณะนี้มีความคิดในแง่คติสัญลักษณ์เรื่องจักรวาลสอดแทรกด้วยคือ เจดีย์เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ส่วนวิหารและอาคารอื่น ๆ เป็นทวีปที่ตั้งอยู่ตามทิศรายล้อมเขาพระสุเมรุ ส่วนตำแหน่งของโบสถ์ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน ในกรณีที่มีสงฆ์จำนวนมากพอที่จะทำสังฆกรรม พระสงฆ์จะไปทำสังฆกรรมรวมกันในวัดใดวัดหนึ่ง ส่วนหอไตร อยู่ในเขตพุทธาวาส มีทั้งหอไตรบนบก และกลางน้ำ แต่หอไตรกลางน้ำจะพบน้อยในล้านนา

ภาพที่ 2.1 การวางผังวัดพระธาตุลำปางหลวง จ. ลำปาง

ภาพจาก - ชัยยศ อิชฎิวรพันธุ์, วิหารลายคำ วัดพระสิงห์, 2543, หน้า 6

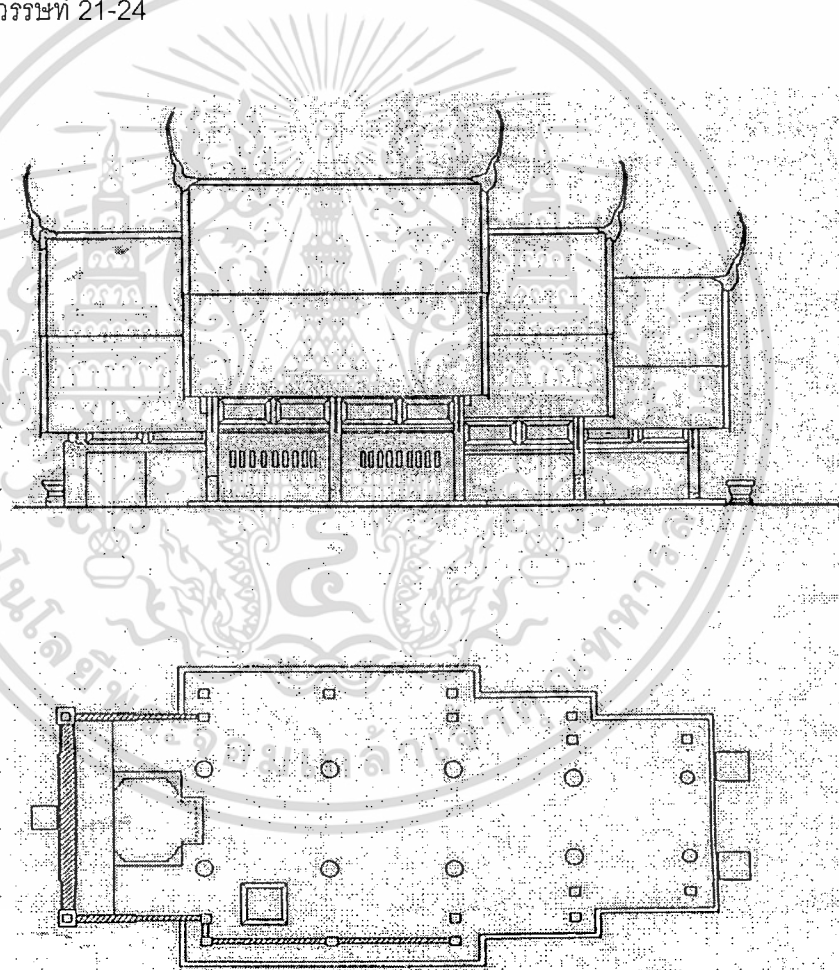
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรม

การวางผังของวิหาร⁸

แผนผังของตัวอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า นิยมยกเก็จหรือย่อเก็จออกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง การยกเก็จนี้สัมพันธ์กับการลดชั้นหลังคา(ภาษาล้านนาใช้คำว่า ชด) ลักษณะการวางผังแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 3 แบบดังนี้

1. วิหารที่ยกเก็จออกทางด้านหน้า 2 ชด ด้านหลัง 1 ชด นิยมสร้างกับวิหารตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21-24

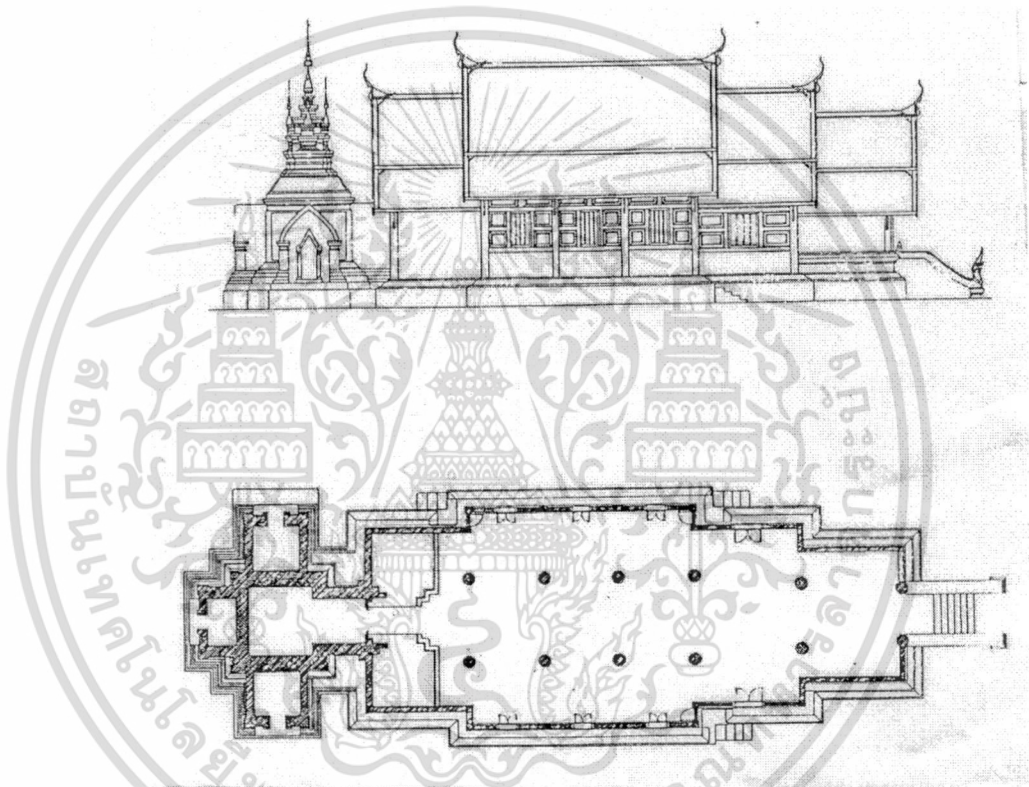

ภาพที่ 2.2 วิหารจามเทวี วัดปงยางคก

ภาพจาก - วรดิญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 147

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. วิหารที่ยกเก็จด้านหน้า 2 ซด ด้านหลัง 1 ซด มีมณฑปปราสาทต่อท้ายวิหาร เช่น วัดปราสาทและวัดป่าแดงมหาวิหาร สร้างในพุทธศตวรรษที่ 24

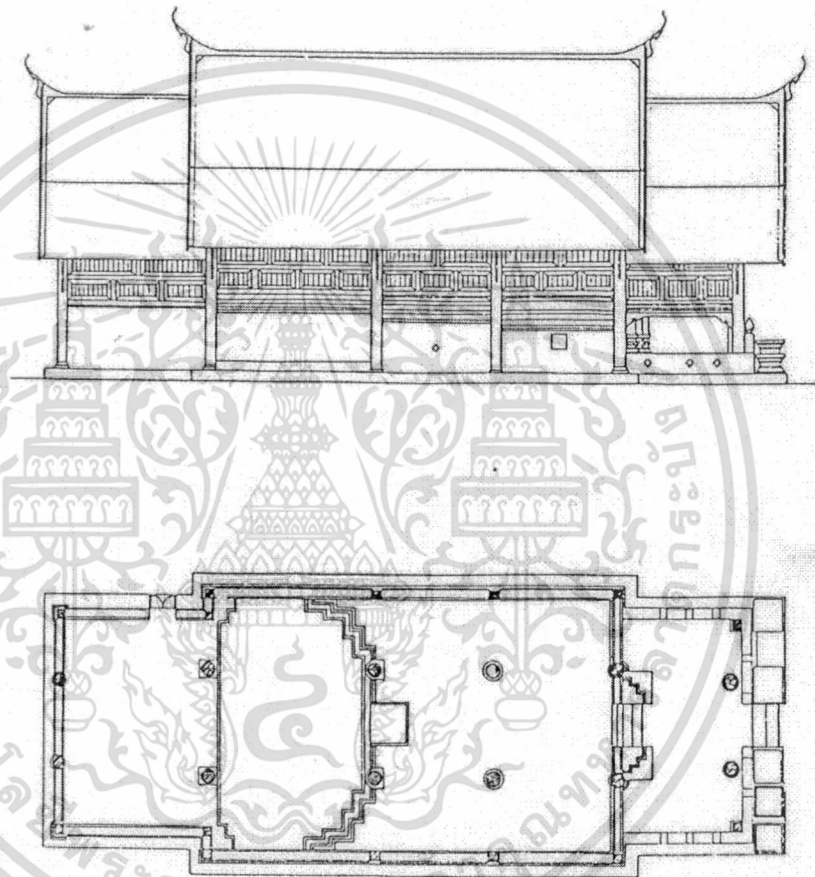

ภาพที่ 2.3 วิหารวัดปราสาท

ภาพจาก - วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 209

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. วิหารที่ยกเก็จด้านหน้า 1 ซด ด้านหลัง 1 ซด วิหารแบบนี้พบน้อย เช่น วิหารวัดไหล่หิน และ วิหารพระพุทธ

ภาพที่ 2.4 วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพจาก - วรลัญจก์ บุญยสุวรรณ์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 98

ลักษณะการวางผังต่าง ๆ ดังกล่าว สร้างความเป็นเอกลักษณ์และขณะเดียวกันสร้างความรู้สึกของผู้ใช้อาคารให้ไม่อึดอัด หรือถูกจำกัดขอบเขตทางสายตา ขณะเดียวกันสามารถทำให้ผู้ใช้อาคารมุ่งจุดสนใจไปยังสิ่งสำคัญภายใน คือ องค์พระประธาน หรือ ชุ่มโขงภายในอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบโครงสร้าง และวัสดุภายในวิหาร

ตำแหน่งการวางเสา⁹

เสาวิหารทำหน้าที่รองรับน้ำหนักเครื่องหลังคา นิยมใช้ 2 ลักษณะคือ

1. เสาหลวง มักเป็นเสาแถวกลางหรือเสาร่วมใน นิยมประดับด้วยลายรดน้ำปิดทองหรือการขุดลาย บริเวณด้านบนที่รับช่อหลวงมีการสร้างบัวหัวเสาประกอบ หากเป็นเสากภายในวิหารจะเป็นเสากกลม ถ้าอยู่ในตำแหน่งเสาหลวงคู่แรกที่อยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออกของวิหารมักมีลักษณะแปดเหลี่ยม
2. เสากระเบื้อง เป็นเสาแถวนอกหรือเสาร่วมนอกที่สร้างติดกับผนังวิหารมีลักษณะเป็นเสาเหลี่ยม

สิ่งที่น่าสนใจของการวางแนวเสา จะพบว่ามีการแก้มุมบีบทางสายตา หรือ Anti-perspective กล่าวคือ เสา 3 คู่แรก จะอยู่ในแนวระนาบเดียวกัน และมีช่องห่างระหว่างเสาไม่กว้างมากนัก และจะค่อยขยายความห่างระหว่างเสาโดยเฉพาะช่วงกลางของวิหารออกทีละน้อย อันเป็นการออกแบบที่ผสมกับขนาดโครงสร้างของหลังคาและความสูงของอาคาร

โครงสร้างหลังคา

วิหารล้านนาช่วงหลังคาเป็นโครงสร้างแบบมั่วตั้งใหม่ ซึ่งโครงสร้างแบบนี้ไม่นิยมกรุช่องว่าง ทำให้เห็นโครงสร้างชัดเจน การไม่กรุช่องว่างทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก นิยมประดับลายทองบนตัวไม้ที่เป็นโครงสร้าง เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าวิหารเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และลดความแข็งของโครงสร้าง ก่อให้เกิดการลวงทางสายตา หรือการละลายโครงสร้างให้เกิดมโนภาพถึงความเบาและความเป็นทิพย์

การทำผนังเพียงครั้งเดียว

ลักษณะการทำผนังเพียงครั้งเดียวของวิหารโถง ซึ่งด้านบนเป็นผนังไม้ เรียกฝาย่อย หรือฝายหยาบ ปิดผนังเพียงส่วนบนของอาคารด้านยาวของวิหาร ทางด้านหน้าจะใช้หน้าเหน็บปีกนก รวมทั้งโค้งคิ้วเป็นผนังอาคาร ส่วนทั้ง 3 ด้านนี้ยังคงเหลือพื้นที่เปิดโล่งของอาคารไว้ ทำให้เปิดมุมมองออกไปภายนอกวิหารได้ และทำให้ลมพัดผ่านได้สะดวก มีการปิดฝาผนังปูนทึบในส่วนห้องทำยวิหารอันเป็นส่วนฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานหรือซุ้มโขง ลักษณะการใช้ผนังเพียงครั้งเดียวทำให้อาคารดูไม่ทึบตัน เนื่องจากวิหารไม่ใหญ่มาก วิหารประเภทนี้ มักจะมีศาลาบาตร หรือศาลาโถง สร้างควบคู่กับกำแพงวัดด้านใน สามารถเป็นที่นั่งฟังธรรมของผู้เข้ามาประกอบพิธีโดยไม่ต้องอยู่ในวิหาร ทำให้คนในศาลาบาตรสามารถมองเห็นและรู้สึกมีส่วนร่วมในพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวิหาร

สำหรับ “ฝ้าย้อย” เป็นพื้นที่รองรับงานพุทธศิลป์ได้อย่างดี เช่น การทำลวดลายปิดทองรูป “หม้อปูลมชฎะ” หรือหม้อน้ำแห่งความอุดมสมบูรณ์และชีวิต เพื่อประกอบความเป็นมงคลของวิหารปาง ยางคก และการเขียนจิตรกรรมเรื่อง “มาฆมาณพ” อันแสดงถึงวิถีทางอันจะนำไปสู่ภพภูมิที่สูงกว่าการเป็น มนุษย์ ที่วิหารน้ำเต้าม วัดพระธาตุลำปางหลวง

ส่วนวิหารที่ปิดทึบ พยายามนำลักษณะความพิเศษในเรื่องการทำให้วิหารดูเบาโดยการ ทาสีขาวที่ผนังภายนอก ส่วนภายในเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง การระบายอากาศจะไม่ดีเท่าวิหารที่ไม่มี ผนังทึบด้านล่าง วิหารประเภทนี้จึงต้องสร้างหน้าต่างควบคู่กันเสมอ เช่น วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ หรือ วิหารบวศกรหลวง เป็นต้น

งานจิตรกรรมและการตกแต่งภายในวิหารล้านนา

วิหารล้านนานิยมประดับตกแต่งทั้งภายนอกและภายในวิหาร การตกแต่งภายในวิหารมี 2 ลักษณะใหญ่ คือ การเขียนจิตรกรรมประดับที่ฝ้าย้อยทั้งสองข้างของวิหาร หรือถ้าเป็นผนังทึบ จะมีการ เขียนภาพจิตรกรรมบนผนังที่ปิดทึบด้วย และมีการประดับลายทองที่ผนังท้ายวิหารทั้ง 3 ด้าน การประดับ เหล่านี้จะนำภาพคติสัญลักษณ์ของอดีตพระพุทธเจ้า ภาพหม้อปูลมชฎะ ซึ่งมีความหมายแทนความอุดม สมบูรณ์และสติปัญญามาใช้อยู่เสมอ

การประดับด้วยภาพจิตรกรรมนิยมเขียนเฉพาะด้านข้างภายในวิหาร ที่เรียกว่า ฝ้าย้อยหรือ ฝ้ายาบ เช่น ที่วิหารวัดน้ำเต้าม ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่เก่าที่สุด ซึ่งเขียนเรื่อง มาฆมาณพ หรือประวัติพระอินทร์ และเรื่องนางสามาวดี ซึ่งเป็นเรื่องที่สืบเนื่องของพระพุทธศาสนาแบบแผนประเพณีหลวง หรือวิหารวัดพระ ธาตุลำปางหลวง เขียนเรื่องทศชาติ และพุทธประวัติ สำหรับวัดที่มีผนังทึบนิยมเขียนภาพจิตรกรรมบนผนัง ภายใน มักเขียนเรื่องวรรณคดีและพุทธประวัติ เช่น วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ ซึ่งเขียนเรื่องสุวรรณสาม เป็นต้น

วิหารล้านนาไม่นิยมทำฝ้าเพดาน เปิดโล่งให้เห็นโครงสร้างไม้ประกอบขึ้นอย่างมีระเบียบ ประณีต จึงนิยมตกแต่งในส่วนองค์ประกอบโครงสร้างทั้งหมดด้วยลายคำอย่างมีระเบียบ ลวดลายสีทอง เหล่านี้จะเปล่งประกายอยู่ในความมืดสลัว อันเป็นความงดงามที่ให้ความรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความ ศรัทธา และความสุขสงบ ซึ่งเป็นแบบแผนของงานศิลปกรรมล้านนา

วิหารที่สร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-24 นิยมการประดับด้วยลายทองภายในวิหาร มีการ ทำ 2 ลักษณะคือ

- การปิดทองลายฉลุ (Stencil) นิยมใช้กับลายที่มีความซ้ำ ๆ กัน เช่น ที่ส่วนประกอบ โครงสร้างหลังคาที่ประดับด้วยลายดอกไม้และส่วนด้านหลังพระประธานที่ทำเป็นรูป โศภิตฤกษ์และเทวดา รวมถึงภาพอดีตพุทธ
- การปิดทองลายฉลุและขูดลายเส้นลงบนพื้นที่ที่ปิดทองไว้ เทคนิคการขูดลายนี้เป็น เทคนิคที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการทำลวดลายบนฝาภาชนะเครื่องเงิน ซึ่งเป็นการ ตกแต่งภาชนะด้วยใช้เหล็กเข็มกรีดเป็นเส้น เป็นเทคนิคที่นิยมใช้ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21-22 ที่ลายเชิงเสาของวิหารพระพุทธ วิหารน้ำเต้า และวิหารวัดเวียง

นอกจากการประดับที่กล่าวแล้ว ยังมีการสร้างซุ้มโขงที่สร้างติดกับผนังด้านหน้า ของวิหาร นิยมประดับด้วยลายปูนปั้นแบบล้านนา คือ นิยมนำภาพสัตว์ และลวดลาย ธรรมชาติมาตกแต่ง เช่น ซุ้มโขงวัดปราสาทเป็นรูปปล้ำตัวมกร 2 ตัว ที่ยกหางขึ้นเกี่ยว กระจวดกันขึ้นไปเป็นยอดซุ้ม ปลายซุ้มด้านบนเป็นรูปเศียรนาคข้างละ 5 เศียร ที่กำลังถูก มกรกลืน ภายในซุ้มโขงเป็นรูปวงกลมปั้นปูนเป็นกสิปโดยรอบ ลักษณะคล้ายดอกไม้ หรือ เป็นสัญลักษณ์แทนดวงอาทิตย์ รอบดวงอาทิตย์มีรูปตัวมอมไล่กัน 6 ตัว

เชิงอรรถ

- 1 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์, ประชุมศิลาจารึกภาค3 (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี , 2508) หน้า 210
- 2 อัมพร มาลัย "การศึกษาวิหารล้านนา ในสมัยการปกครองของเชื้อสายตระกูลเจ้าเจ็ดตน (พ.ศ. 2317-2442) ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน" วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, พ.ศ. 2540
- 3 อัจฉรา สร้อยรุ่งเรือง การศึกษาสภาพสังคมและสภาพชีวิตชาวล้านนาไทยในต้นพุทธ ศตวรรษที่ 25 จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่, สารนิพนธ์(ศศ.บ(โบราณคดี)) มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543
- 4 พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์
- 5 สรุปจากอัมพร มาลัย ."การศึกษาวิหารล้านนาในสมัยการปกครองของเชื้อสายตระกูลเจ้าพ่อเจ็ดตน (พ.ศ. 2317-2442) ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540)
- 6 สรุปจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา. กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาคารพิมพ์ , 2544)
- 7 สรุปจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2544)ที่อ้างแล้ว
- 8 สรุปจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2544)ที่อ้างแล้ว
- 9 สรุปจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2544)ที่อ้างแล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

การศึกษาโครงสร้างและข้อมูลทั่วไปของวัดที่ทำการวิจัย

ในบทนี้จะศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและข้อมูลทั่วไปของวิหารของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะเด่น และตัวงานมีคุณค่าของล้านนา ซึ่งประกอบด้วยวัดต่าง ๆ ดังนี้

- วัดปราสาท ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- วัดพระสิงห์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- วัดบวกรอกหลวง 24 บ้านบวกรอกหลวง ถ.เชียงใหม่ – สันกำแพง ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ประวัติวัดปราสาท¹

วัดปราสาทตั้งอยู่ที่ ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วิหารวัดปราสาทมีหลักฐานอยู่ในบันทึก ของพระยาหลวงสามล้านกล่าวว่า ได้เป็นผู้สร้าง

วิหารวัดปราสาทขึ้นใน พ.ศ. 2366

ลักษณะอาคาร (ดูภาพประกอบ 4.1)

วัดปราสาท มีลักษณะเป็นวิหารเครื่องไม้แบบทึบ ฐานอาคารเป็นฐานเขียง ส่วนบนเป็นฐานรูปบัวคว่ำ สูง 1.25 ม. ท้ายวิหารต่อเชื่อมกับอาคารทรงปราสาท ผนังวิหารด้านหน้าและด้านข้างของห้องแรกเป็นผนังก่อทึบ แต่ร่องรอยที่ปรากฏพบว่าผนังปูนทึบได้ก่อทับบนลวดลายปูนปั้น ปูนประดับเสาศี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณห้องแรกด้านหน้าแต่เดิมคงจะเปิดโล่งไม่มีบานประตู ต่อมามีการก่อผนังปูนทึบหมดและทำบานประตูปิดเปิดวิหาร ตั้งแต่ช่วงที่ 2 ถึงท้ายวิหารเป็นผนังปูนสูงประมาณ 1 เมตร ด้านบนเป็นฝาผนังไม้ มีช่องหน้าต่าง ส่วนห้องท้ายวิหารเป็นผนังปูนทึบมีฐานชุกชีก่อชิดผนัง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปต่างๆ บริเวณกึ่งกลางผนังท้ายวิหาร เจาะช่องประตูทำเป็นซุ้มโขงปูนปั้นปิดทอง ถัดจากประตูเข้าไปมีทางเชื่อมอาคารทรงปราสาทห้ายอด ซึ่งภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นที่เป็นประธานของวิหาร

โครงสร้างวิหารเป็นเสาและคานรับน้ำหนัก เสาวิหารเป็นเสาไม้มีเสา 8 เหลี่ยม เป็นเสาหลวงตั้งเป็นคู่อยู่ตอนกลาง มีเสาสี่เหลี่ยมอยู่ด้านข้างโครงสร้างเครื่องบนเป็นระบบ ซื่อมาตั้งใหม่ แบบทาล้านนา หลังคาเป็นลดชั้นลงด้านหน้า 2 ชั้น ด้านหลัง 1 ชั้น และลดหลังคาปีกนกด้านข้างลงข้างละ 1 ตับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระเบื้องหลังคาเป็นดินเผาหรือดินขอ หน้าบ้านด้านหน้าเป็นช่องลูกฟักในโครงไม้ตั้งใหม่ระดับตักแต่งด้วยปูนชั้นประดับกระจกสี และเปิดทอง ลวดลายประสานกลมกลืนกับโครงสร้าง ส่วนหูช้างที่อยู่ประจำทุกเสา เป็นรูปลักษณะแตกต่างกันไป คือรูปกีนรี หนูมาน นาค ทั้งหมดอยู่ในรูปทรงสามเหลี่ยม และมีลายเครือเถาประกอบอยู่

ประตูทางเข้าหลักทางด้านทิศตะวันออกเชื่อมต่อกับพื้นที่ของบันไดนาคที่อยู่ด้านหน้า และมีประตูเล็กด้านข้าง 2 ด้าน บริเวณช่องว่างที่เกิดจากการลดชั้นหลังคาชั้นที่ 3 มีบันไดทอดสู่พื้นดิน

ที่ว่างภายในวิหาร มีลักษณะเป็นโถง มีเสากลางเป็นเสาไม้กลมประดับลายฉลุ เปิดทองล่องชาด ตั้งอยู่ 2 แถว และมีเสาเหลี่ยมด้านข้าง เพื่อรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคากระบบไม้ต่างใหม่ ส่วนทางทิศใต้เป็นที่ตั้งของอาสนสงฆ์ พื้นที่ในสุดเชื่อมต่อกับซุ้มปราสาท ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติวัดพระสิงห์²

วัดพระสิงห์ตั้งอยู่ที่ ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดนี้สร้างโดยพระเจ้าผายู กษัตริย์ล้านนาไทยลำดับที่ 7 ซึ่งครองนครเชียงใหม่ระหว่าง พ.ศ. 1887-1910 ชั้นแรกสร้างเจดีย์สูง 23 วา เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิและพระอังคารของพระเจ้าคำฟู ผู้เป็นพระราชบิดา เมื่อ พ.ศ. 1888 ครั้ง พ.ศ. 1890 จึงโปรดให้สร้างอารามประกอบด้วยเสนาสนะ วิหารศาลาการเปรียญและกุฏิสงฆ์ ทรงพระราชทานนามว่า วัดพระเชียงใหม่ ต่อมาพระเจ้าแสนเมืองซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1931-1954 โปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปศิंहิงค์จากเมืองเชียงรายได้มาประดิษฐานที่วัดนี้ ผู้คนจึงเรียกชื่อวัดพระพุทธรูปศิंहิงค์ หรือวัดพระสิงห์แต่นั้นมา

ต่อมามีการบูรณะหลายครั้ง สมัยทิพช้างหรือทิพจักร ได้ปกครองหัวเมืองล้านนา บรรดาเจ้านายล้านนาได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามในกำแพงเมือง สำหรับวัดพระสิงห์ได้ให้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารลายคำ ต่อจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2467 เจ้าแก้วนวรรฐ์ เจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายของเชียงใหม่ ทรงบูรณะวัดและต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะอาคาร(ดูภาพประกอบ 4.2)

พระวิหารหลวง มีขนาดใหญ่ หลังคาซ้อนลดชั้น 3 ชั้น 3 ตับ ตัวอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าเจาะช่องประตู 3 ช่อง ประตูกลางใหญ่กว่าประตูด้านซ้ายและขวา ด้านสกัดมีหน้าต่างด้านละ 7 ช่อง ประตูทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีลายปูนปั้นรูปนาคราชแผ่พังพานประดับที่เชิงบันได

หอไตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่บนฐานศิลาขาวสูง หลังคาทั้งด้านหน้าและด้านหลังลดชั้น 2 ชั้น 2 ตับ ตัวอาคารแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างเป็นปูน ด้านข้างแต่ละด้านเจาะหน้าต่างเป็น 4 ช่อง ระหว่างช่องหน้าต่างประดับด้วยลายปูนปั้นเป็นเทพนมยืน ด้านบนและด้านล่างนี้มีลายปูนปั้นเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ ส่วนที่สองเป็นไม้ มีลายสลักไม้ตีกรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม มีลายเขียนตรงส่วนบน ส่วนล่างปิดกระจกเป็นรูปดอกไม้

พระอุโบสถ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขโถงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง มีหน้าต่างขนาดใหญ่เป็นช่องๆ แบบไม้ระแนงแต่ภายในเป็นหน้าต่างจริง หลังคาทั้งด้านหน้าและด้านหลังลด 3 ชั้น ชั้นละ

2 ตับ ชุ่มประตู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แกะไม้ปิดทองเป็นรูปพญานาค 2 หัว เคียนภาคแผ่ไปเป็นฐานสามเหลี่ยม ส่วนลำตัวนั้นเกี่ยวพันกันอยู่ภายในกรอบสามเหลี่ยมนี้ แล้วให้หางนาคมาบรรจบกันที่ส่วนยอดของชุ่ม

วิหารลายคำ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขโถงทางด้านหน้า หลังคาด้านหน้าลดชั้น 3 ชั้น 2 ตับ ด้านหลังลด 2 ชั้น 2 ตับ ชุ่มประตู่แกะสลักไม้ปิดทอง ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์และฝาผนังด้านในมีภาพเขียนอยู่โดยรอบ ซึ่งแปลกไปจากภาพเขียนที่อื่น คือเป็นนิทานชาดกเรื่องสังข์ทอง และสุวรรณหงส์ โดยถ้ายึดเอาพระพุทธรูปประธานในวิหารเป็นหลัง ผนังด้านซ้ายจะเขียนเรื่องสังข์ทอง ส่วนผนังด้านขวาเขียนเรื่องสุวรรณหงส์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จิตรกรรมวัดพระสิงห์

วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ โครงสร้างของวิหารมีการปฏิสังขรณ์หลายครั้ง รูปแบบที่เห็นเป็นงานศิลปะล้านนายุคปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24-25 สกulptช่างเชียงใหม่ เป็นอาคารขนาดกลาง มีแผนผังแบ่งเก็บรับกับชั้นซ้อนของหลังคา มีสัดส่วนงดงามลงตัว มีบันไดนาค มุขโถง และซุ้มโขง ที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องของการนำเข้าสู่อาคารแบบสถาปัตยกรรมล้านนา

ภายในอาคารเป็นโครงสร้างไม้ ผนังก่อปูน กึ่งกลางผนังเปิดเป็นช่องหน้าต่างลูกกรงไม้ตลอดทุกช่วงเสา ยกเว้นห้องทำยวิหารที่ปิดทึบทั้ง 3 ด้าน ผนังด้านหลังตรงกลางเหนือฐานพระเจดีย์เป็นช่องประตูขนาดเล็ก เชื่อมต่อกับอาคารทรงปราสาทที่อยู่หลังพระวิหาร

ลักษณะภาพงานตกแต่งภายในประกอบด้วย 2 ลักษณะ

1. ภาพลายทองพื้นแดง
2. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพลายทองพื้นแดง

เทคนิคฉลุกระดาษบนผนังด้านหลังพระประธาน เสาหลวง (เสากลม) เสากระเบียง (เสาสี่เหลี่ยม) ตลอดจนบางส่วน of โครงสร้างไม้อื่น ๆ ภาพเหล่านี้จะเป็นลวดลายทั้งสิ้น ลวดลายทองบนเสาหลวงที่ตั้งเรียงอยู่ตามแนวแกน จะสัมพันธ์เข้ากับฉากลายทองเบื้องหลังองค์พระ และภาพลายทองทั้งหมดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดอาณาบริเวณแห่งพุทธะ ที่มุ่งสร้างความรู้สึกลงถึงโลกทิพย์ อันเป็นสภาวะอุดมคติ มีความอลังการแห่งทองเป็นจุดเน้น³

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

1. การวางภาพจิตรกรรมในวิหารลายคำ ใช้พื้นที่เต็มทุกส่วนของตัวอาคาร ทั้งเนื้อที่บริเวณสองข้างกรอบประตู และฝาผนังด้านแป รวมส่วนที่ติดเพดาน

- ตอนบนเขียนเทพชุมนุม เป็นภาพเทวดาในท่าเหาะอยู่กลางอากาศ ท่าเหาะยกขาข้างเดียว มือหนึ่งนั่งถือดอกบัว 5 ดอก อีกมือถือตุ้ง ทำนองเป็นการบูชาองค์พระประธาน

- ผนัง ระบุว่าใต้เทวดาเหาะ เขียนเล่านิทานชาดก คือ ด้านซ้ายเขียนเรื่องสังข์ทอง ด้านขวาเขียนเรื่องสุวรรณหงส์

- ภาพวาดพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประดับช่มเรือนแก้วที่บริเวณผนัง ใกล้องค์พระประธาน

2. ภาพของจิตรกรรมมีความหลายหลากของศิลปะ⁴ ได้แก่

- ภาพลายทองหลังพระประธาน เป็นรูปแบบศิลปะจีนที่ผสมผสานกับศิลปะไทยภาคกลาง
- ภาพเรื่องสังข์ทอง ที่อยู่ด้านทิศเหนือ เป็นแบบศิลปะงานสกุลช่างเชียงใหม่ แสดงถึงสภาพชีวิตและสังคมเชียงใหม่ได้อย่างชัดเจน
- ภาพเรื่องสุวรรณหงส์ บนผนังด้านทิศใต้ เป็นศิลปะงานช่างพื้นเมืองที่เขียนตามแบบศิลปะกรุงเทพฯ

3. การใช้สีในภาพเขียน มีการใช้สีเขียวและครามมาก เพราะสมัยนั้นมีสีฝุ่นเขียวของจีนเข้ามาขาย จิตรกรเน้นความงามวิจิตรบรรจงของตัวปราสาทด้วยการปิดทองให้ดูเด่น และบางครั้งใช้พุ่มไม้เสริมหลังภาพด้านหลังปราสาทเน้นตัวอาคาร เทคนิคการเขียนต้นไม้ใช้แบบเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 5 ในภาพเขียนภาคกลางคือ ใช้พุ่มไม้หรือเปลือกกระดิ่งงา กระทั่งทำเป็นพุ่มไม้ แล้วเขียนกิ่งก้านเพิ่มไปที่หลัง⁵

4. การเขียนรายละเอียดในภาพ⁶ ช่างพื้นเมืองพยายามเอาแบบอย่างจากช่างภาคกลาง เช่น ลักษณะยอดปราสาทเป็นแบบภาคกลาง บางตอนผสมผสานยอดปราสาทแบบพม่า แต่ปลายช่อฟ้ามีกระดิ่งห้อง ภายในมีอักขระและโคมแก้วติดผนังเป็นการประดับที่เป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 5

อาคารที่เป็นเรือนชาวบ้าน ปรากฏมีลักษณะแบบภาคกลางผสมอยู่ เช่น มีบ้านลม หรือตรงเฉลียงบ้านมีการฉลุไม้คล้ายบ้านสมัย รัชกาลที่ 5-6 ซึ่งมีลักษณะภาคกลางมากกว่าภาคเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การแต่งกายเห็นได้ว่า เครื่องทรงของกษัตริย์เสียนแบบพม่า หรือภาพตัวกาก หรือ สาวก้านลินและชาวบ้าน แต่งกายแบบพื้นบ้าน เก๋ล้ามวยแบบพม่าส่วนเทพเจ้าชายผู้ครองแคว้นต่างๆ ถือเป็นแบบคลาสสิกของศิลปะเชียงใหม่ คือ เขียนเส้นมีแบบฉบับเฉพาะตัว การตัดเส้นจมูกปาก แตกต่างจากทางกรุงเทพฯ

ภาพแสดงให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนสมัยนั้นได้อย่างน่าสนใจ คือ ภาพตอนเจ้าเงาะมาอยู่กับเด็กเลี้ยงควาย แสดงภาพผู้คนพื้นเมืองได้ดีมาก นอกนั้นมีภาพแม่ค้าขายเมี่ยง มีหนุ่มเจ้าชู้ตามรุมเกี่ยวพาราสี

ภาพวาดที่นี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปกรรมล้านนา และภาพบางตอนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากกรุงเทพฯ ประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 เข้าไปผสมอยู่ด้วย

5. สัดส่วนสัมพันธ์ระหว่างจิตรกรรมฝาผนังกับอาคารที่บรรจุภาพจิตรกรรม⁷

ภาพจิตรกรรมวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกวิหารและจิตรกรรมฝาผนังสร้างขึ้นมาเพื่อให้มนุษย์ดู เพราะขนาดวิหารทั่วไปมีขนาดเหมาะสมกับขนาดสัดส่วนคนดู (Human Scale) จิตรกรรมฝาผนังที่ตกแต่งภายในจัดวางในตำแหน่งและขนาดที่เหมาะสมกับคนดูเช่นกัน เราจะไม่รู้สึกเป็นคนแปลกหน้าของสถานที่นั้น ซึ่งต่างจากวิหารและจิตรกรรมฝาผนังหลายแห่งในภาคกลางที่มีขนาดใหญ่ และมีเรื่องราวของจิตรกรรมทั้งหมด 4 ด้าน เมื่อผู้ชมย่างเท้าเข้าไปในวิหาร จะถูกขนาดของวิหารและความลานตาของจิตรกรรมข่มขู่ และรู้สึกว่าเป็นคนแปลกหน้าของสถานที่นั้น

ประวัติวัดบวกรกหลวง⁸

วัดบวกรกหลวงเป็นวัดในนิกายมหานิกาย ตั้งอยู่ที่ 24 บ้านบวกรกหลวง ถนนเชียงใหม่ สันกำแพง หมู่ 1 ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดนี้สร้างเมื่อใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่าก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นวัดบวกรกหลวงในปัจจุบัน เดิมชื่อวัดม่วงคำ คำว่าบวกรกหลวงเป็นภาษาพื้นเมือง คำว่าบวกรก=หลุม หลวง=ใหญ่ ซึ่งอาจตั้งตามชื่อหมู่บ้านหรือสภาพที่ตั้งสภาพแวดล้อมหรือมาจากนิทานพื้นบ้านเล่าต่อกันมาว่า นานมาแล้วหมู่บ้านบวกรกหลวงเกิดข้าวยากหมากแพง ประชาชนอดอยาก ดังนั้นเจ้านายทางเชียงใหม่จึงนำข้าวจากท้องพระคลังและได้ขุดหลุมขนาดใหญ่เพื่อดำข้าวแจกประชาชน ซึ่งอาจเป็นที่มาของชื่อวัด

วัดนี้มีการบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อราว พ.ศ. 2468 สมัยเจ้าแก้ววรรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์สุดท้าย มีความสำคัญในแง่งานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ภายในพระวิหารมีภาพจิตรกรรมที่งดงาม ลักษณะทรวดทรงและการประดับลวดลายรวมทั้งงานจิตรกรรมพอประมาณได้ว่าสร้างสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2400 ลงมา

วิหารวัดบวกรกหลวงเป็นสถาปัตยกรรมล้านนา สกุลช่างเชียงใหม่ มีอายุ 100 กว่าปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของพระครูแดง สุธรรมโม วิหารนี้เจ้าภคินีแผ่นดินฟ้าซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 5 เป็นพระญาติวงศ์กับเจ้าแก้ววรรัฐ เป็นผู้อุปถัมภ์ให้สร้าง

ลักษณะอาคาร (ดูภาพประกอบ 4.3)

วิหารวัดบวกรกหลวงหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน กว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 25 เมตร เหนือผนังปูนขึ้นไปเป็นลูกกรงไม้กลึงเป็นช่องแสงตลอดแนว แสงที่ผ่านเข้ามาทางนี้เป็นแสงสะท้อนจากลานทรายภายนอก ทำให้ภายในเป็นบรรยากาศแสงภายในนุ่มนวลกว่าแสงตรงทั่วไป มีหน้าต่างที่มาเจาะเพิ่มขึ้นในคราวบูรณปฏิสังขรณ์วิหารในปี 2468 ทำให้ภาพจิตรกรรมภายในต้องถูกทำลาย เรื่องจึงไม่ต่อเนื่อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนผังวิหารนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าและด้านหลังมีการลดขนาดความกว้างของห้องเป็น 3 ห้อง เพื่อให้สอดคล้องกับชั้นลดของหลังคา ด้านหลังทำเป็นฐานชุกชีไว้ประดิษฐานพระประธานและพระพุทธรูป ด้านข้างเป็นที่ตั้งธรรมาสน์คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างวิหาร ธรรมาสน์มีลักษณะเฉพาะตามแบบล้านนา เป็นรูปทรงปราสาท ประดับตกแต่งด้วยลายพันธุ์พฤกษา และยังมีสิ่งทีถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่จะพบได้ในวิหารล้านนาทั่วไปคือ สัตตภณท์ อันเป็นเครื่องสักการะบูชาเขาทั้ง 14 ในไตรภูมิตามความเชื่อของชาวล้านนา จะใช้ในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา โดยชาวบ้านจะนำเทียนมาจุดบนสัตตภณท์นี้ มีลักษณะสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ตรงกลางทำเป็นรูปเทพพนม และมีลายพันธุ์พฤกษา ด้านหลังรูปเทพพนมประดับด้วยแก้วอังวะ(กระจกจีน) ด้านข้างทำเป็นรูปมกรคายขนาด สัตตภณท์นี้จะตั้งอยู่ด้านหน้าพระประธานอีกทีหนึ่ง

วิหารวัดบวกรกรหลวงเดิมที่เป็นอาคารโถงเช่นเดียวกับอาคารล้านนาทั่วไป สถาปัตยกรรมล้านนาส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นโครงสร้างของไม้และเครื่องบนหลังคา ใช้เสาในการรับน้ำหนักของหลังคาทั้งหมด โดยเฉพาะโครงสร้างไม้แบบมาดั้งใหม่ซึ่งเป็นการสร้างตามคติดั้งเดิมอันเป็นลักษณะเฉพาะของล้านนาจึงจะเห็นว่าภายในวิหารวัดบวกรกรหลวงนี้จะมีเสาขนาดใหญ่อยู่กลางวิหารถึง 12 ต้น ภายหลังจึงได้มีการทำผนังขึ้นมา 3 ด้าน คือ ด้านข้างและด้านหลัง แต่มิได้เป็นการรับน้ำหนักอาคาร ส่วนด้านหน้าเปิดโล่งไว้ และต่อมาได้มีการสร้างประตูบานใหญ่ขึ้นด้านหน้าเพื่อป้องกันโจรผู้ร้าย ประตูนี้มีการแกะสลักเป็นรูปทวารบาลปิดทองอย่างงดงาม

หลังคาวิหารเป็นหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น ประดับด้วยกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้าและหางหงส์เป็นรูปขนาดตามคติชาวล้านนาที่เชื่อว่า วิหารเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ ต้องมีขนาดคอยเฝ้าดูแลอยู่ จึงมีการประดับตกแต่งตัววิหารด้วยขนาด ส่วนลานทรายที่อยู่รายรอบวิหารหรือศาสนสถานอื่นๆ ของล้านนาเปรียบเสมือนว่าเป็นน้ำหรือคนที่สมุทร ดังนั้นจะเห็นว่า ทางเข้าด้านหน้าวิหารทำเป็นราวบันไดรูปมกรคายขนาดด้วยและขนาดที่นี้ก็มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวคือ เป็นนาคปากนกแก้ว ซึ่งมีเพียงแห่งเดียว ส่วนมุขโถงด้านหน้าวิหารเป็นการสร้างขึ้นมาใหม่ในสมัยที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์

หน้าบันวิหารเป็นหน้าบันสลักไม้แบ่งเป็นช่องแบบฝาปะกน แต่ละช่องแกะลายประดับกระจกสวยงาม และมีจารึกบอกปี พ.ศ. 2468 สันนิษฐานว่าเป็นปีที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์

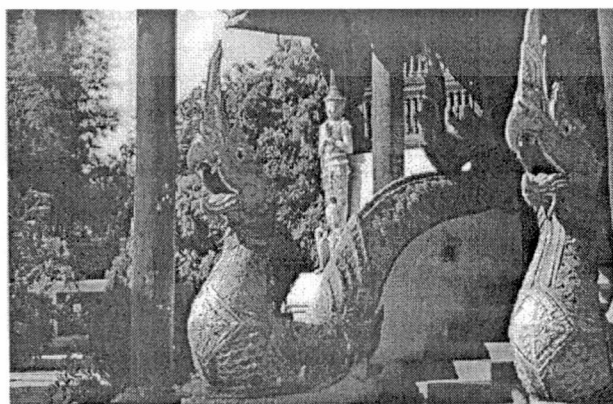
ผนังด้านนอกของตัวอาคารจะมีปูนปั้นรูปเทพนมประดับอยู่ตามมุม ด้านบนเป็นคันทวย ลักษณะเป็นสามเหลี่ยม ทำด้วยไม้ มีอยู่ 2 ลายคือ คันทวยด้านหน้าทั้งสองข้าง ทำเป็นรูปหนูมานเหยียบ เมฆ ส่วนในตำแหน่งอื่นๆ จะเป็นลายเมฆไหลเท่านั้น

นอกจากวิหารแล้ว ที่วัดบวรนิเวศวิหารแห่งนี้ยังมีอาคารศาสนสถานอื่นๆ ที่น่าสนใจคือ อุโบสถที่มีรูปทรงสถาปัตยกรรมล้านนา ศาลาบำเพ็ญกุศล ภูมิสงฆ์ และเจดีย์ทรงปราสาทมีเรือนธาตุ 4 ด้าน บุด้วยทองจังโกซึ่งอยู่ด้านหลังวิหารด้วย

ภาพที่ 3.1

พระประธานในวิหารเป็น พระพุทธรูปก่อด้วยอิฐ ปาง มารวิชัย ลักษณะศิลปะ ล้านนา มีพระพุทธรูปขนาด ย่อมเรียงรายอยู่โดยรอบ

ภาพที่ 3.2

ราวบันไดที่พระวิหาร รูปนาค ปากนกแก้ว ราวบันไดที่มี ลักษณะพิเศษต่างจากที่อื่นคือ พญานาคที่ราวบันไดจะมีส่วน ของปากนาคคล้ายกับ ปากนกแก้วซึ่งงดงามมากและ มีอยู่ที่นี่เพียงที่เดียวในเมือง เชียงใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จิตรกรรมวัดบวรนิเวศวิหาร

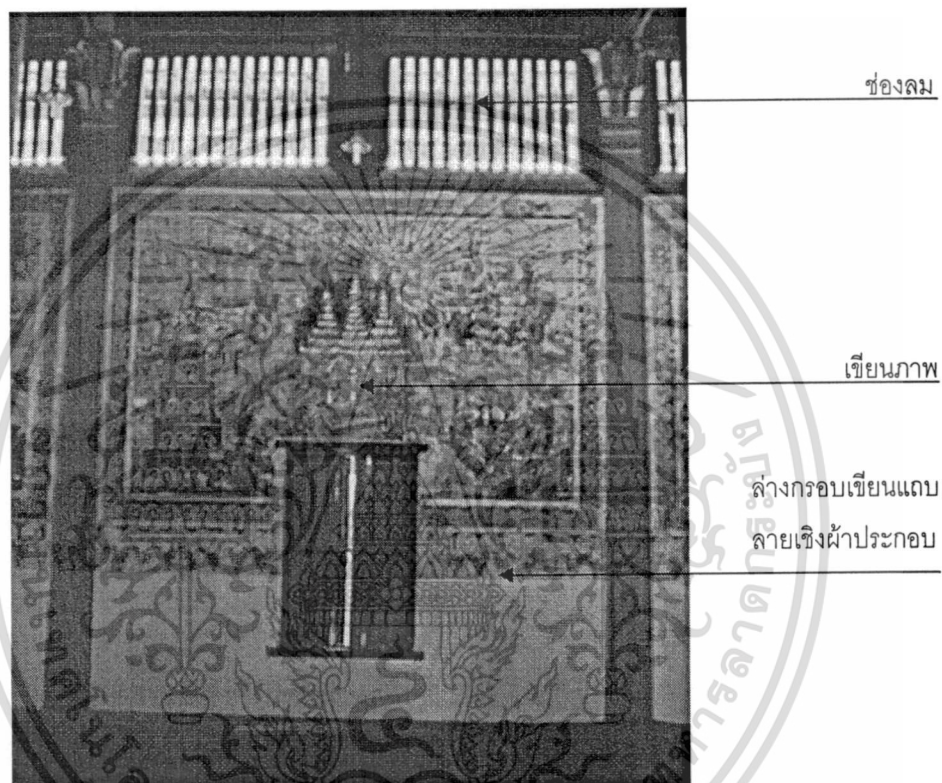
วิหารทางเชียงใหม่มีลักษณะอาคารมีฝาไม้ใช้อาคารโถง จึงก่ออิฐเป็นผนัง เนื้อผนังด้านข้างดีไม้เป็นระแนง เป็นช่องลมทางยาวขนาดใหญ่ สามารถใช้ระบายอากาศ ประตูด้านข้าง ทำประตูส่วนบนเป็นยอดแหลมทาสีแดงเสานูนจากผนัง ทำเป็นลายฉลุปิดทอง

ภาพเขียน ⁹

- เขียนความเกี่ยวกันตั้งแต่สุดผนังด้านข้างทั้ง 2 ข้าง และผนังบนจากช่องลมถึงกึ่งกลางหน้าต่างซึ่งไม่สูงนักเพราะสัดส่วนของวิหารวัดบวรนิเวศวิหาร ผนังด้านข้างไม่สูงนัก
- จิตรกรรมเป็นงานฝีมือของช่างไทใหญ่ ได้ถ่ายทอดถึงชีวิตพื้นบ้าน รูปแบบสถาปัตยกรรมและการแต่งกายแบบพม่าและไทใหญ่ไว้ด้วย การแต่งกายของชาวบ้านมีลักษณะแบบคนพื้นเมือง แต่ถ้าเป็นเจ้าจะแต่งกายแบบพม่าหรือไทใหญ่ ส่วนข้าวของเครื่องใช้แบบชาวเมืองมีให้เห็น เช่น ชั้นเงิน ชั้นทอง ซึ่งเป็นเครื่องใช้ของชาวล้านนา ผ้าซิ่นแบบคนเมือง หรือผ้าห่มคลุมตัวเวลาหนาวที่เรียกว่า ตุ่ม
- ภาพเขียนมีเส้นเป็นลายขอบรูปหนา ขอบนั้นล้อมรอบรูปเขียนเป็นสีเหลี่ยม ทำให้พื้นที่ผนังที่แคบอยู่แล้วยิ่งแคบลงไปอีก
- การเขียนใช้ระบบสีฝุ่นบดผสมกาวอย่างไม้ เช่นเดียวกับภาคกลางแต่เรื่องราวแบบแผนวิธีการเขียนไม่เหมือนกัน ยอดปราสาทเป็นแบบพม่า
- การเขียนเส้นสันเขาค้นระหว่างเทพ ไม่ใช่เส้นสันเทาเป็นหยักแหลมพันปลาแต่เขียนลายตามแบบของเขาเอง
- โครงสร้างสีส่วนใหญ่ สีโดยรวมค่อนข้างสว่าง เพราะเขียนระบบเดียวกับสมุดข่อย คือเขียนบนพื้นสีขาวที่เตรียมไว้ ส่วนใดเป็นสีอ่อนจะระบายสีอ่อนๆ คล้ายเทคนิคสีน้ำ ส่วนสีแก่ใช้ ล้าง พื้นเอา ภาพจิตรกรรมที่มีส่วนที่เว้นพื้นขาวมาก เช่น ช่องว่างรอยต่อของเรื่องกับส่วนละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ทำให้ภาพดูสว่างตา
- การจัดองค์ประกอบแปลก จิตรกรล้านนา ยกเยื้องแง่มุมของรูปให้เป็นมิติแปลกๆ ลักษณะลวดลายผสมผสาน ทาที่การใช้สีแปรงกล้าหาญ
- ภาพเขียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร ไม่ใช่งานคลาสสิก แต่มีคุณค่าในตัวเอง เป็นเรื่องราวทางศาสนาแต่ไม่เหมือนภาพที่เห็นจำเเนกแบบภาคกลาง มีลักษณะจากจินตนาการอันแท้จริงของชาวล้านนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- จิตรกรรมล้านนา มีการเขียนใบหน้าดูชื่อๆ ถ้าเป็นภาพหมู่มากเรียงกันเป็นแถว เขียนแบบ Primitive ยังไม่เป็นระดับ archaic หรือ classic แต่มีการแสดงออกของอารมณ์

ภาพที่ 3.3 รูปด้านภายในวัดบวกรกรหลวง

จิตรกรรมแบบไทยใหญ่มีรูปแบบเฉพาะ¹⁰ คือ

- ตำแหน่งภาพจิตรกรรมอยู่ส่วนบนของผนัง
- พื้นที่ล่างปล่อยว่างไว้
- ใช้เสาในการสร้างเป็นกรอบภาพหนึ่งๆ
- ภาพเรื่องต่อเรื่อง 2 ฟากอาคาร ไม่นิยมเขียนภาพหลังพระประธาน
- ขอบล่างกรอบเขียนลายเชิงผ้า ดูรวมๆ เป็นเหมือนเขนผ้าไว้ที่ผนังรอบอาคาร
- คู่สีที่นิยม คือ สีแดง-คราม หรือ น้ำตาลแดง-คราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เชิงอรรถ

- 1 สุรพล คำริห์กุล, ลายคำล้านนา, กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2544, หน้า 88-90
- 2 น. ณ ปากน้ำ, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดพระสิงห์. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2526, หน้า 50
- 3 ภาณุพงษ์ เลหาสม, จิตรกรรมฝาผนังล้านนา, กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2541, หน้า 73
- 4 สน สีมাত্রัง, "ข้อคิดเห็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมล้านนาจากจิตรกรรมล้านนา",วารสารเมืองโบราณ,ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน, 2528, หน้า 59
- 5 น. ณ.ปากน้ำ. , (2526) ที่อ้างแล้ว
- 6 น. ณ.ปากน้ำ. , (2526) ที่อ้างแล้ว
- 7 สน สีมাত্রัง, (2528) ที่อ้างแล้ว
- 8 น. ณ ปากน้ำ, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดบวรศรีรัตนฯ กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2544, หน้า
- 9 น. ณ ปากน้ำ, (2544) ที่อ้างแล้ว
- 10 ภาณุพงษ์ เลหาสม, (2541) ที่อ้างแล้ว

บทที่ 4

การวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานตกแต่งภายในวิหารที่ทำวิจัย

ดินแดนล้านนาเคยเป็นกลุ่มบ้านเมืองที่มีความรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการศาสนา ดินแดนล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-24 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางการเมืองและสังคม มีการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นและจากคนต่างถิ่นที่โยกย้ายเข้ามาเช่นวัฒนธรรมพม่า และวัฒนธรรมทางภาคกลางของไทย ทำให้เกิดการผสมผสานแบบแผนทางสถาปัตยกรรมของวิหารชนิดใหม่ขึ้น แต่ภาพรวมยังคงเอกลักษณ์ของล้านนาไว้บ้าง

ในงานวิจัยนี้ ศึกษารูปแบบการตกแต่งภายในวิหารล้านนา 3 แห่ง คือ

- วัดปราสาท เป็นวิหารที่ยังคงลักษณะดั้งเดิมของชาวล้านนาอยู่มาก
- วัดพระสิงห์ เป็นวิหารหลวงซึ่งได้รับอิทธิพลของงานตกแต่งจากภาคกลางของไทย
- วัดบวกรุกกหลวง เป็นวิหารสำหรับชาวบ้าน มีการตกแต่งแบบท้องถิ่น

วัดที่เลือกทำวิจัยนี้จะมีความแตกต่างกันในรูปแบบของการตกแต่งภายในบ้างในบางส่วน เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการใช้งานของวิหารนั้นๆ เช่น วิหารวัดพระสิงห์มีการตกแต่งที่ประณีตพิถีพิถัน ให้เหมาะกับการเป็นอารามหลวง ส่วนวัดบวกรุกกหลวงนั้นเป็นวิหารที่แสดงความเป็นพื้นถิ่น ระเบียบการตกแต่งแบบพื้นถิ่น รวมทั้งงานจิตรกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของล้านนา จากการศึกษาเปรียบเทียบ ทำให้เห็นภาพรวมถึงการใช้พื้นที่หลังของอาคารจะคล้ายคลึงกัน รวมทั้งระเบียบของโครงสร้างทางด้านสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีเฉพาะถิ่นในแถบล้านนา คือ โครงสร้างหลังคาไม้ดัดใหม่ และกระเบื้องหลังคาดินเผา งานตกแต่งนิยมลายฉลุทองบนพื้นดำหรือแดง สำหรับงานจิตรกรรมมีการใช้สีและโครงร่างแบบงานหลวงของภาคกลาง ที่วัดพระสิงห์และจิตรกรรมแบบพื้นถิ่นที่วัดบวกรุกกหลวง

สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ ศึกษาจากสภาพภายในที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน ซึ่งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างจากลักษณะดั้งเดิม แต่ในภาพรวมยังมีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา โดยศึกษาด้านองค์ประกอบการตกแต่งภายในหลักๆ ดังนี้

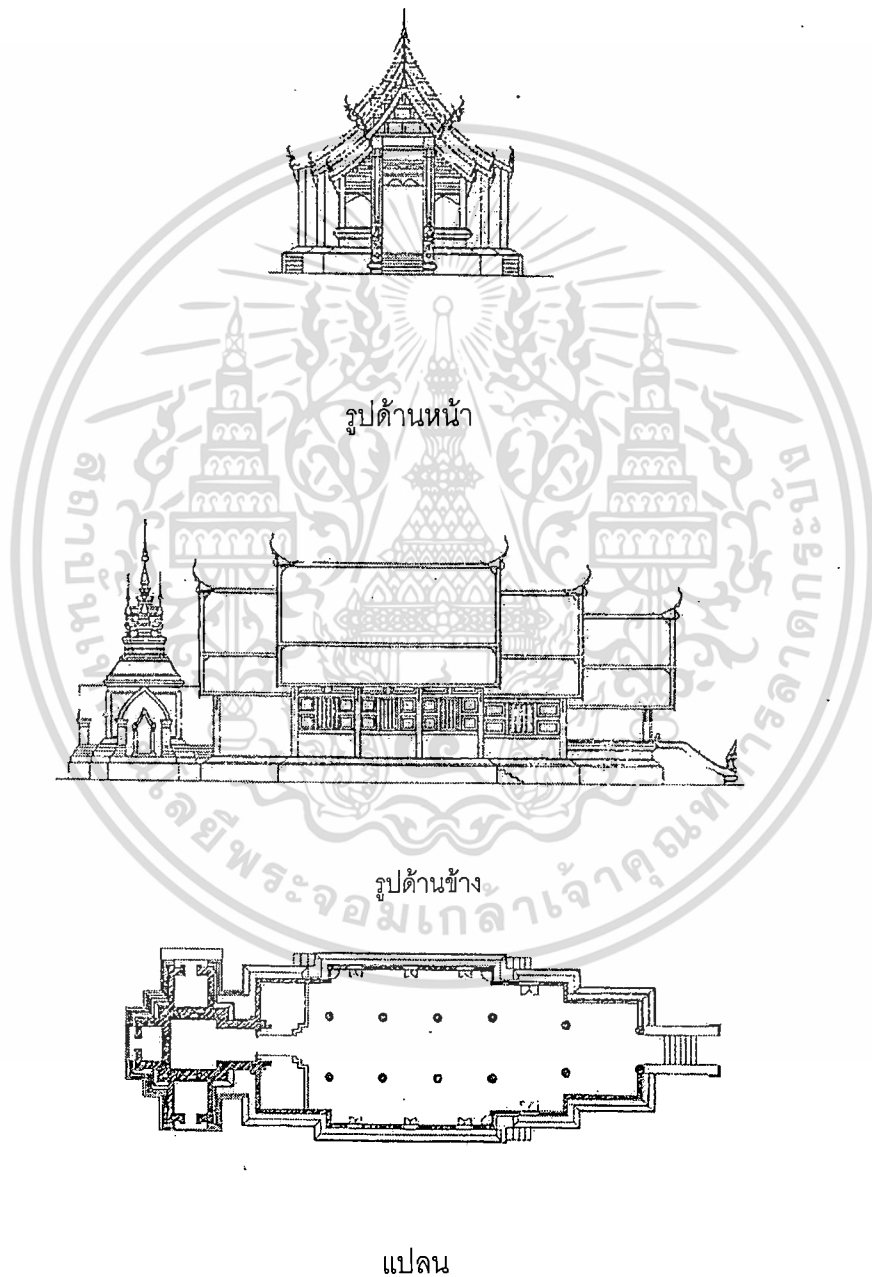
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ลักษณะโครงสร้างอาคารทั่วไป
- การวางผังและประโยชน์ใช้สอยภายในวิหาร
- การตกแต่งโครงสร้างอาคารภายในวิหาร
- การตกแต่งผนัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.1 โครงสร้างอาคารทั่วไปวัดปราสาท

ภาพจาก - วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 209

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

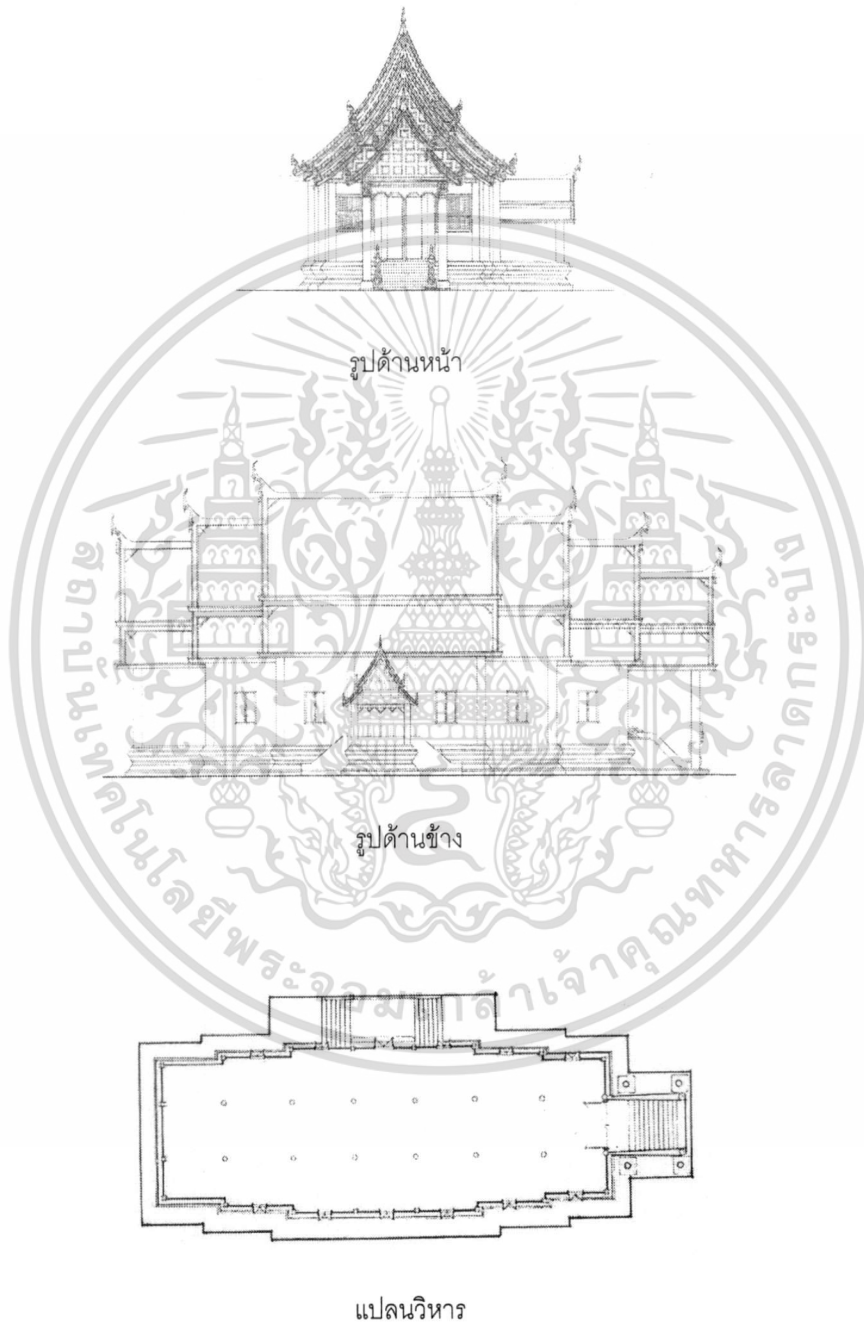
ภาพที่ 4.2 โครงสร้างอาคารทั่วไปวัดพระสิงห์

ภาพจาก - ชัยยศ อิชฎีวรพันธุ์, วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.3 โครงสร้างอาคารทั่วไปวัดบวกรกรหลวง

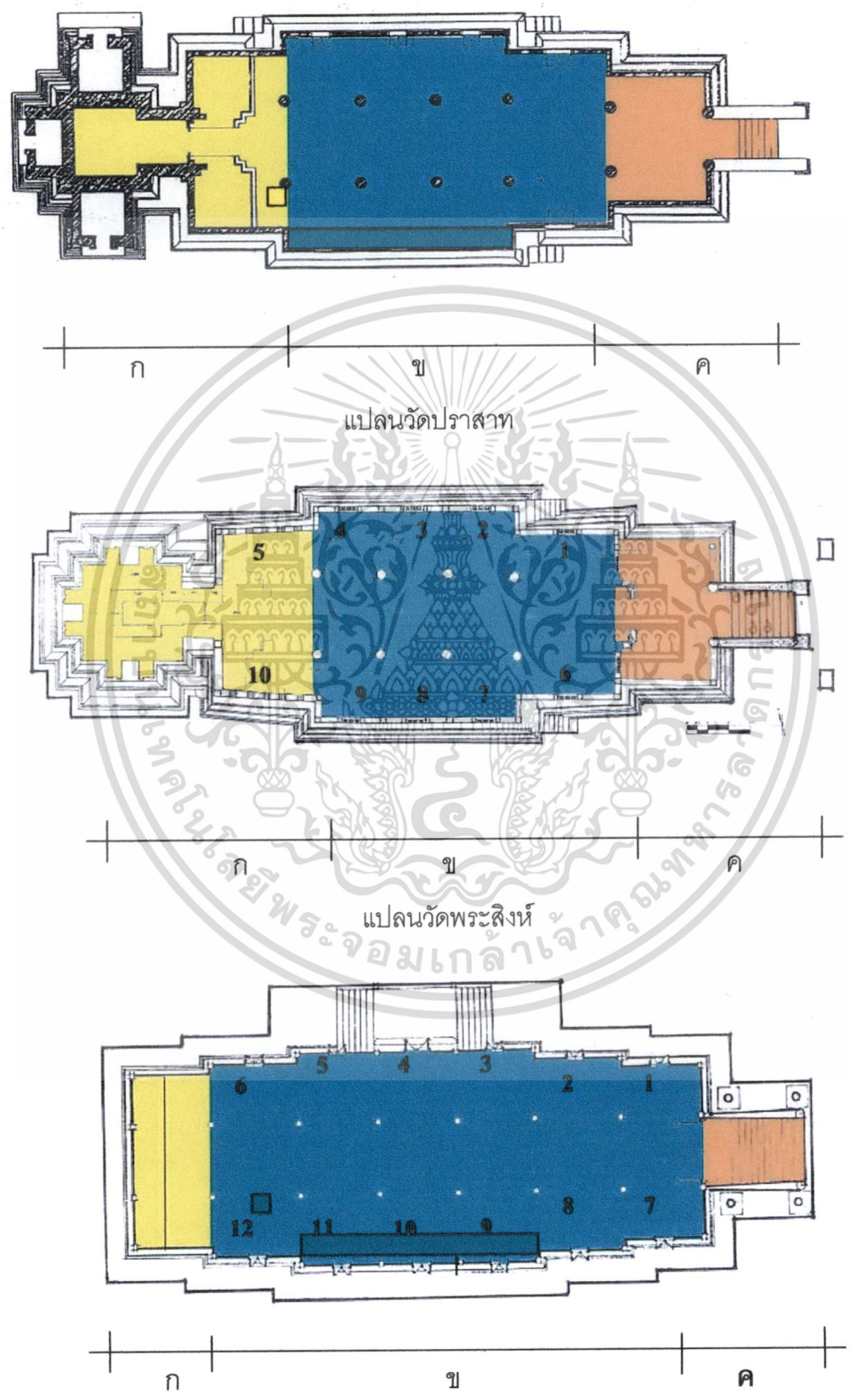
ภาพจาก - ธนสันต์ เทพรัตน์ วาดภาพประกอบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างอาคารทั่วไป

วัดปราสาท	วัดพระสิงห์	วัดบวรนิเวศวิหาร
<p><u>โครงสร้างทั่วไป</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - อาคารปิต ส่วนฐานก่ออิฐฉาบปูน โครงสร้างผนังทั้งส่วนที่เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร และส่วนที่เป็นผนังไม้ การประกอบฝาไม้เป็นฝาตกฝ้า คล้ายฝาปะกนของภาคกลาง แต่มีขนาดของแผ่นไม้ใหญ่กว่า - โครงสร้างหลังคาไม้ใช้ระบบการถายนํ้าหนักแบบมั่วต่างใหม่ หลังคาปีกนก มุงกระเบื้องดินเผา ผนังด้านท้ายวิหาร เจาะช่องประตู ทำซุ้มโขงเป็นบันไดทอง เชื่อมกับวิหารทรงปราสาทห้ายอด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเป็น 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารปิต ส่วนฐานก่ออิฐฉาบปูน โครงสร้างผนังก่ออิฐฉาบปูน ตกแต่งภายในด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนัง - โครงสร้างหลังคาไม้ใช้ระบบการถายนํ้าหนักแบบมั่วต่างใหม่ หลังคาปีกนก มุงกระเบื้องดินเผา มีการลัดชั้นหลังคา ทำอาคารเชื่อมกับปราสาทโขง 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารปิต ส่วนฐานก่ออิฐฉาบปูน โครงสร้างผนังก่ออิฐฉาบปูน ตกแต่งภายในด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ด้านบนมีช่องระบายอากาศ - โครงสร้างหลังคาไม้ใช้ระบบการถายนํ้าหนักแบบมั่วต่างใหม่ หลังคาปีกนก มุงกระเบื้องดินเผา ลัดชั้นหลังคา

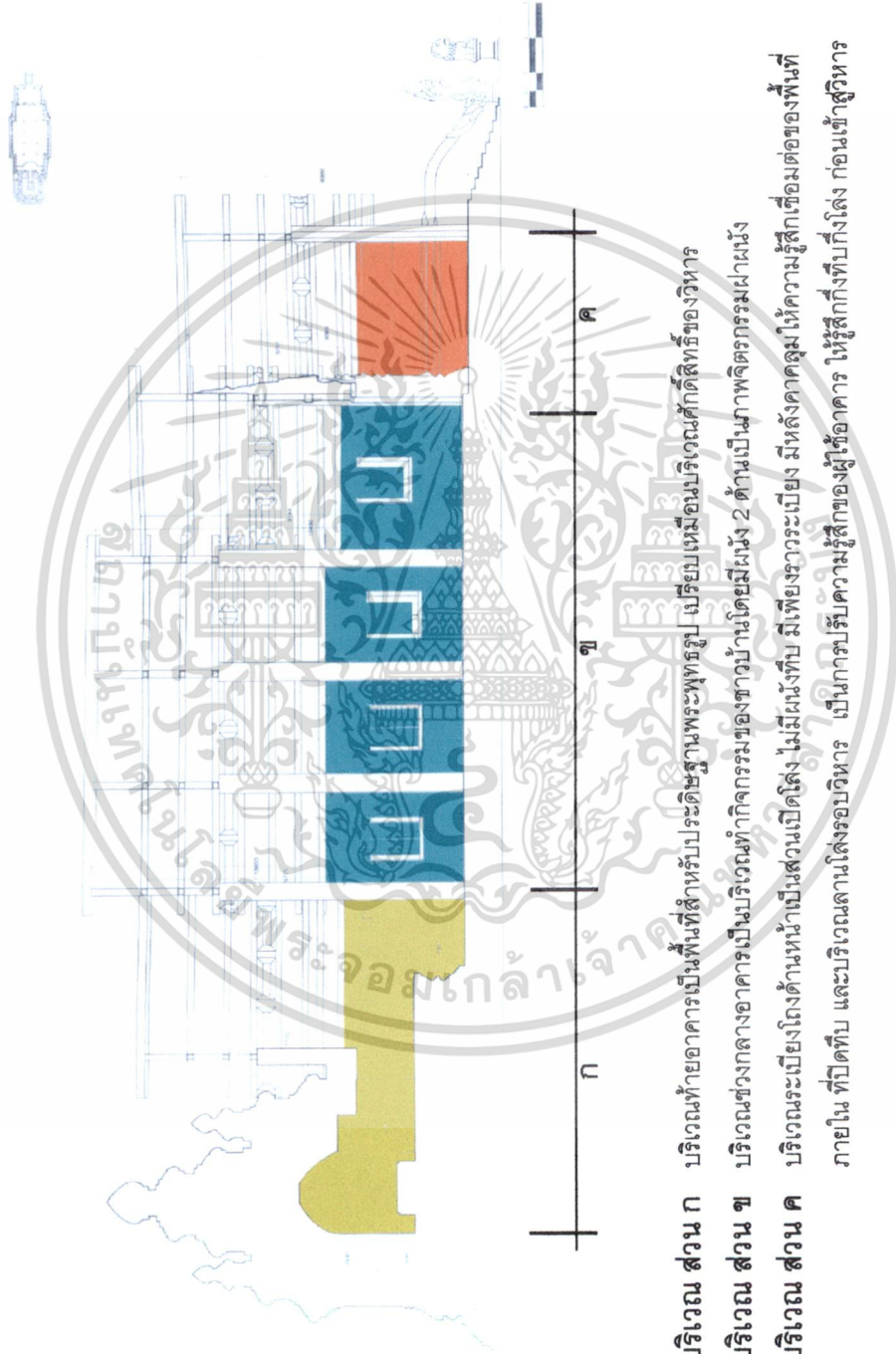
ภาพที่ 4.4 เปรียบเทียบการใช้พื้นที่ภายในวิหาร

แปลนวัดบวกรรทหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.5 รูปตัดภายในวัดพระสิงห์

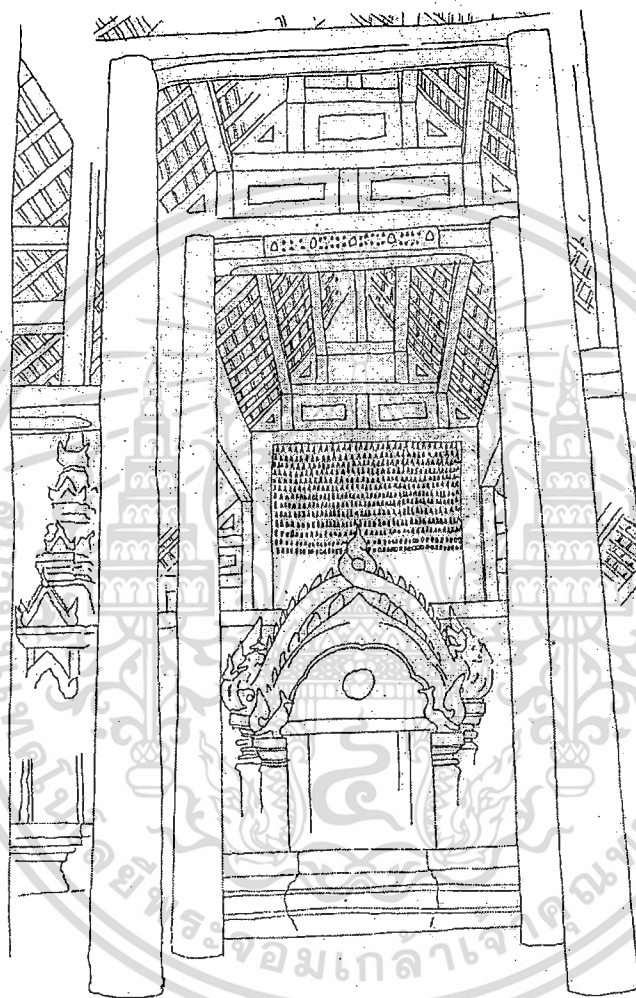
บริเวณ ส่วน ก บริเวณทำอาคารเป็นพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เปรียบเหมือนบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของวิหาร
บริเวณ ส่วน ข บริเวณช่องกลางอาคารเป็นบริเวณทำกิจกรรมของชาวบ้านโดยมีผนัง 2 ด้านเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง
บริเวณ ส่วน ค บริเวณระเบียงด้านหน้าเป็นส่วนเปิดโล่ง ไม่มีผนังที่มี เพียงวาระเบียง มีหลังคาคลุมให้ความต่อเนื่องของพื้นที่
 ภายใน ที่ปิดทับ และบริเวณลานโถงรอบวิหาร เป็นภาพรับความรู้สึกของผู้ใช้อาคาร ให้รู้สึกทั้งที่บังโล่ง กว้างเข้าสู่วิหาร

การวิเคราะห์เปรียบเทียบการวางผังและประโยชน์ใช้สอย

วัตถุประสงค์และประโยชน์ใช้สอย	วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์รอง
<p>วัตถุประสงค์และประโยชน์ใช้สอย</p> <ul style="list-style-type: none"> - วัตถุประสงค์มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก มีอาคารทรงปราสาทอยู่ท้ายวิหารทางทิศตะวันตก - บริเวณท้ายอาคาร (ส่วน ก.) เป็นพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเปรียบเหมือนบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของวิหาร - พื้นที่ช่องกลางของอาคาร(ส่วน ข.) เป็นบริเวณทำกิจกรรมของพระภิกษุและฆราวาส โดยมีแท่นธรรมมาสน์ อยู่ทิศใต้ของอาคารและแท่นยกกระดาน สำหรับพระภิกษุประกอบกิจกรรมทางศาสนาสำหรับฆราวาสในวิหารทั่วไป - บริเวณพื้นที่ด้านกลาง(ส่วน ค.) เป็นส่วนบันไดทางขึ้น ไม่มีส่วนเปิดโล่ง แต่อาจรองรับประติมากรรมหรือฐานบัวสูงขึ้นไปได้ก่อนที่ไปบนลวดลายปูนปั้นประดับเสา ทำให้สันนิษฐานว่า วิหารนี้อาจเคยเป็นวิหารโถงมาก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณเฉพาะห้องด้านหน้าของวิหารแต่เดิมคงเปิดโล่ง ไม่มีบานประตูต่อมาจึงก่อผนังปิดที่บานหมด 	<ul style="list-style-type: none"> - วัตถุประสงค์มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก มีปราสาทที่อยู่ท้ายวิหารทางทิศตะวันตก - บริเวณท้ายอาคาร(ส่วน ก.) เป็นพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เปรียบเหมือนบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของวิหาร - บริเวณช่องกลางของอาคาร(ส่วน ข.) เป็นบริเวณทำกิจกรรมของฆราวาสโดยมีผนัง 2 ด้านเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง - บริเวณระเบียงด้านหน้า(ส่วน ค.) เป็นส่วนเปิดโล่ง ไม่มีผนังทับ มีเพียงราวระเบียง มีหลังคาคลุมให้คนมุงหลังคาเชื่อมต่อกันที่ภายในที่ปิดทับและบริเวณลานโถงรอบวิหารเป็นการปรับความรู้สึกของผู้ใช้อาคาร ให้รู้สึกถึงที่บังโล่ง ก่อนเข้าสู่วิหารที่ปิด (ดูรูปตัดภาพที่ 4.5 ประกอบ) 	<ul style="list-style-type: none"> - วัตถุประสงค์มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก ไม่มีอาคารเชื่อมท้ายวิหาร - บริเวณท้ายอาคาร(ส่วน ก.) เป็นพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เปรียบเหมือนบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของวิหาร - บริเวณช่องกลางของอาคาร(ส่วน ข.) เป็นบริเวณทำกิจกรรมของพระภิกษุและฆราวาส โดยมีแท่นธรรมมาสน์ อยู่ทิศใต้ของอาคารและแท่นยกกระดาน สำหรับพระภิกษุประกอบกิจกรรมทางศาสนา สำหรับฆราวาสนั่งฟังภายในวิหารทั่วไป - บริเวณทางขึ้นวิหาร(ส่วน ค.) เป็นบันไดมีหลังคา ตัววิหารเป็นแบบวิหารปิด ไม่มีระเบียงด้านหน้าก่อนเข้าวิหาร (ดูรูปภาพที่ 3.4 ประกอบ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

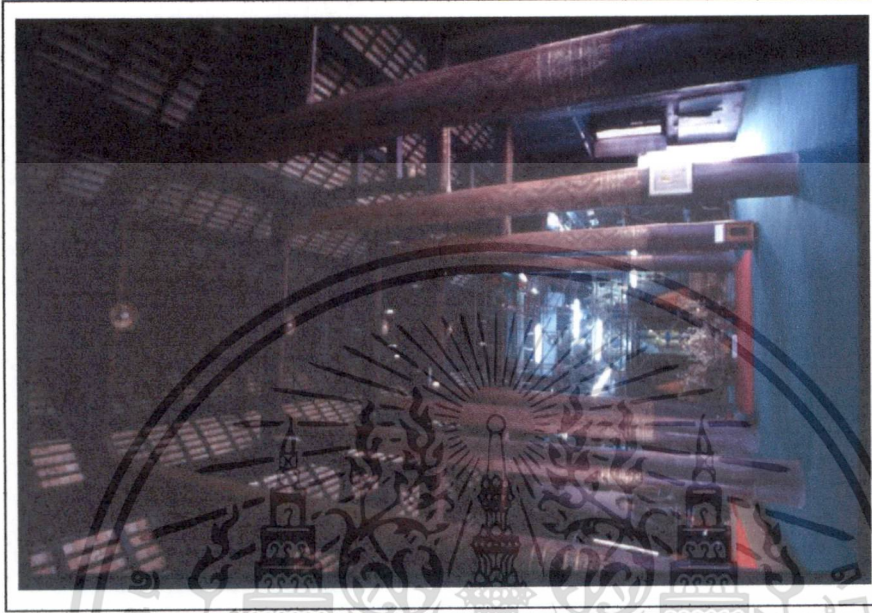
การตกแต่งโครงสร้างภายในวัดปราสาท

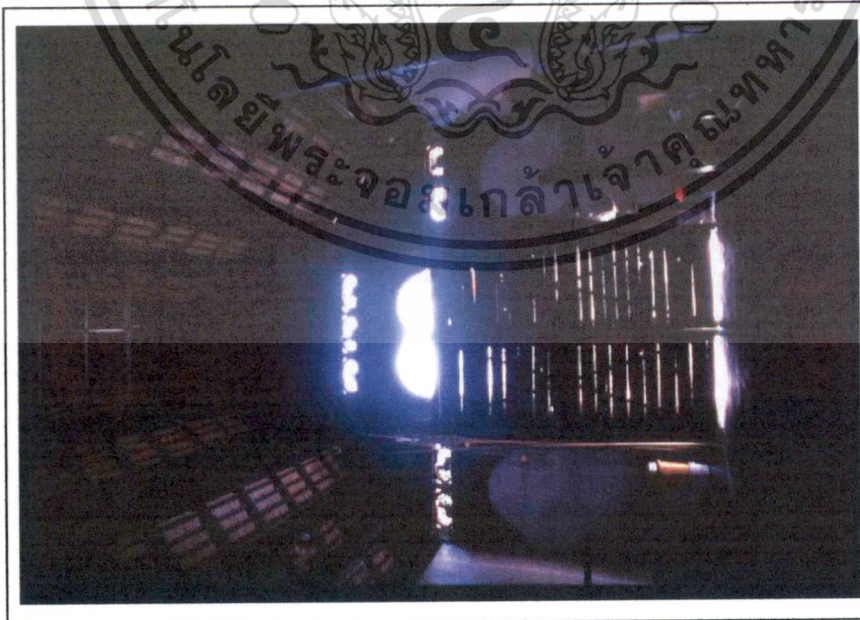
ภาพที่ 4.6 โครงสร้างหลังคาภายในเป็นโครงไม้แบบมั่วตั้งไหมทาสีดำ ด้านท้ายวิหารมีซุ้มโขงปูนปั้นติดกระจกและเศษกระเบื้องชาวจีน หลังซุ้มโขงเจาะช่องประตู เชื่อมอาคารทรงปราสาท ห้ายอด ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นที่เป็นพระประธานของวิหารเหนือซุ้มโขงเป็นแผงพระพิมพ์ขนาดเล็ก นำมาเรียงติดผนังเป็นจำนวนมาก แสดงถึงจำนวนของพระพุทธรูปเจ้าที่มาตรฐานมีมากมาย³

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.7 การตกแต่งภายใน วัดปราสาท

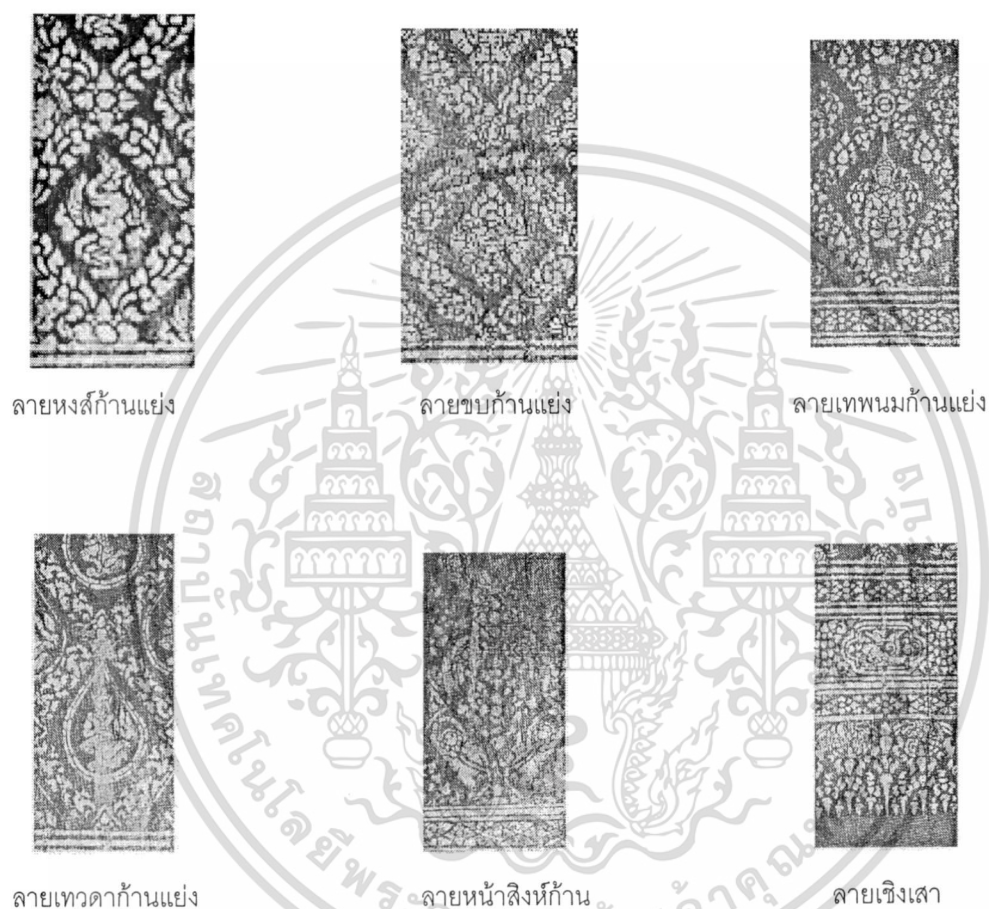
ผนังด้านทิศตะวันตก

ผนังด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.8 การตกแต่งเสาวัดปราสาท

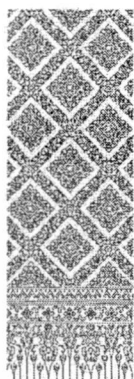
ลายประดับท้องเสาด้านข้างวัดปราสาท ลายฉลุทองบนพื้นแดง มีทั้งหมด 5 แบบ ⁴

- ลายหงส์ก้านแย่ง
- ลายขบก้านแย่ง
- ลายเทพนมก้านแย่ง
- ลายเทวดาก้านแย่ง
- ลายสิงห์ก้านแย่ง

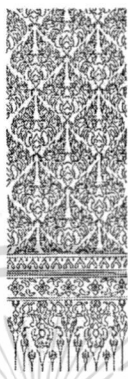
ทุกเสาจะมีลายเชิงเสาเหมือนกันหมด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.9 การตกแต่งเสาวัดพระสิงห์

ลายก้านแย่งดอกประจำยาม

ลายก้านแย่งกระหนกเปลว 1

ลายเทพนมก้านแย่งกระหนกเปลว 2

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์กระหนกเปลว

ลายพันธุ์พฤกษา

ลายกระหนกเปลวหน้าสิงห์

ลายเสาวัดพระสิงห์ใช้เทคนิคลวดลายปิดทองในการตกแต่ง ตัวลายมีปริมาณทองมาก ทำให้รู้สึกโอ้อ่างคั่งบอบถนและสำคัญของวิหาร

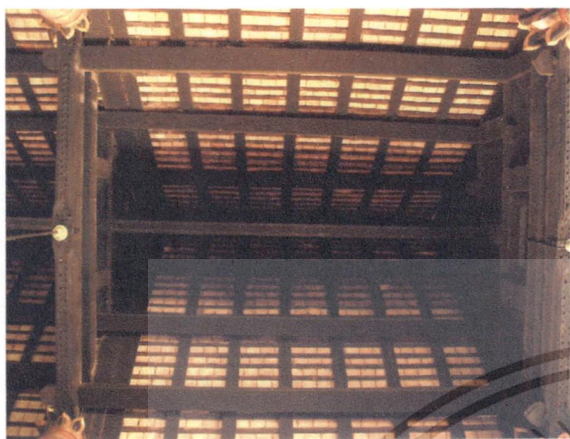
ชุดลายเสากลมมีทั้งหมด 4 แบบ⁵

- ลายหงส์ก้านแย่งดอกประจำยาม
- ลายก้านแย่งกระหนกเปลว 1
- ลายก้านแย่งกระหนกเปลว 2
- ลายพุ่มข้าวบิณฑ์กระหนกเปลว

ชุดลายสำหรับเสาดเหลี่ยมมี 2 แบบ คือ

- ลายพันธุ์พฤกษา
- ลายกระหนกเปลวหน้าสิงห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.10

โครงสร้างหลังคา ภายในวัดบวรศรีรัตนาราม ไม้ทาสีดำ
มุงกระเบื้องดินเผาสีธรรมชาติ ตกแต่งห้องคานด้วยการแกะไม้
เป็นลายดอกไม้ ทาสีดำ

ภาพที่ 4.11

ช่องระบายอากาศภายในวัดบวรศรีรัตนาราม ทำด้วยไม้กลึงลาย
มะหวด ทาสีดำ อยู่ส่วนบนของผนังต่อกับหลังคา

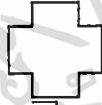

ภาพที่ 4.12

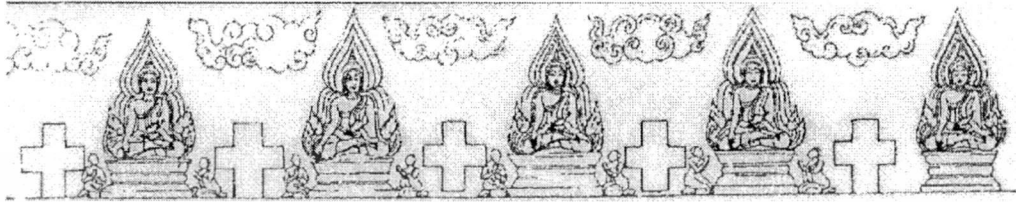
ลักษณะเสากลมภายในวัดบวรศรีรัตนาราม เป็นเสาไม้บนฐานปูน
ตัวเสาไม้ตกแต่งด้วยการฉลุลายทองบนพื้นแดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

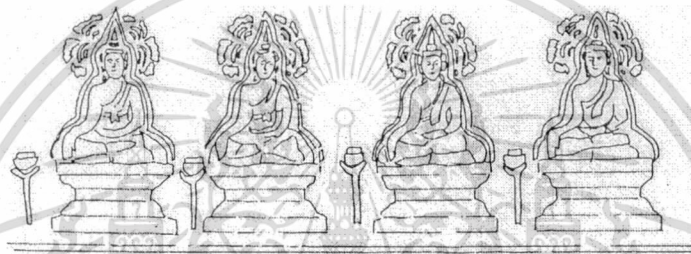
การวิเคราะห์เปรียบเทียบการตกแต่งโครงสร้างภายในบริหาร

วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์หลัก
<p><u>การตกแต่งโครงสร้างของอาคาร</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างหลังคาภายในเป็นโครงสร้างไม้แบบมั่วตั้งโหมทาสีดำ ไม่มีฝ้าเพดานปิด ทำให้เห็นโครงสร้างและรายละเอียดของการวางแผ่นกระเบื้องหลังคา เกิดแนวแปลที่เป็นรูปแบบซ้ำๆกัน ดูเป็นระเบียบ มีการตกแต่งได้ทั้งหลังคา (พื้นแดงลายทอง) - เสากลมภายในอาคาร ลายรูปยักษ์, วานร, ราหูอมจันทร์, เทพนม, พุ่มข้าวบิณฑ์ (จุดของบนพื้นแดง)(ภาพที่ 4.8) - เสาแปดเหลี่ยม ด้านหน้าสุดของวิหารประดับตกแต่งด้วยลายดอกไม้เทคนิคปูนปั้นสไตล์จีน - มีช่องระบายอากาศ - พื้น ปูนขัดมัน 	<ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างหลังคาภายในเป็นโครงสร้างไม้แบบมั่วตั้งโหมทาสีแดง ไม่มีฝ้าเพดาน แต่ใช้ไม้ตีปิดตามแนวโค้งหลังคาทำไม้สีแดง (ไม่เห็นแนวการวางกระเบื้อง) - มีการตกแต่งตัวคานและซื่อ (จุดลายทองบนพื้นแดง) - เสาเหลี่ยมด้านข้างติดผนัง (จุดลายทองบนพื้นแดง) - เสากลมภายในอาคาร (จุดลายทองบนแดง) % (ดูภาพที่ 4.9) - มีช่องระบายอากาศรูป บริเวณท้ายอาคาร(สวน ก.) - พื้น พรมแดง 	<ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างหลังคาภายในเป็นโครงสร้างไม้แบบมั่วตั้งโหมทาสีดำ ไม่มีฝ้าเพดานปิด ทำให้เห็นโครงสร้างและรายละเอียดของการวางแผ่นกระเบื้องหลังคา เกิดแนวแปลที่เป็นรูปแบบซ้ำๆกัน ดูเป็นระเบียบ มีการตกแต่งทั้งคาน และไม้ลายดอกไม้ทาสีดำ (ดูภาพที่ 4.11) - เสาเหลี่ยมด้านข้างติดผนังบัวหัวเสา(ตัวเสาจุดลายทองบนพื้นแดง) - เสากลมภายในอาคาร เป็นเสาไม้ฐานปูนกลม(จุดของบนพื้นแดง)(ดูภาพที่ 4.12) - มีช่องระบายอากาศเป็นไม้กลึงลายมะหาดทาสีดำ อยู่ส่วนบนของผนังติดกับหลังคา(ดูภาพที่ 4.10) - พื้น พรมแดง

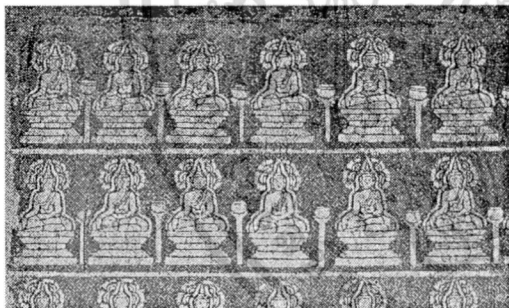
การตกแต่งผนัง

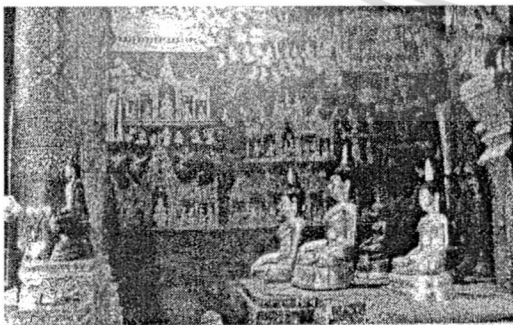
ภาพที่ 4.13 ลายเส้นพระพุทธรเจ้า 5 องค์ เขียนเรียงเป็นแถวอยู่ระหว่างช่องรูปกากบาท วิหารลายคำวัดพระสิงห์⁶

ภาพที่ 4.14 ภายลายเส้นอดีตพระพุทธรเจ้า ผนังทางทิศตะวันตก วัดปราสาท⁷

ภาพที่ 4.15 ภายลายรดน้ำปิดทองบนพื้นดำ ภายอดีตพระพุทธรเจ้าบนผนังทางทิศตะวันตกของวัดปราสาท⁸

ภาพที่ 4.16 ผนังด้านใต้ (บริเวณ ก.) ห้ายวิหารวัดปราสาท เป็นภายลายรดน้ำทองบนพื้นดำ ภาพแสดงการเทศนาตามศาลาต่างๆ และตอนปรินิพพาน⁹

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การตกแต่งผนัง

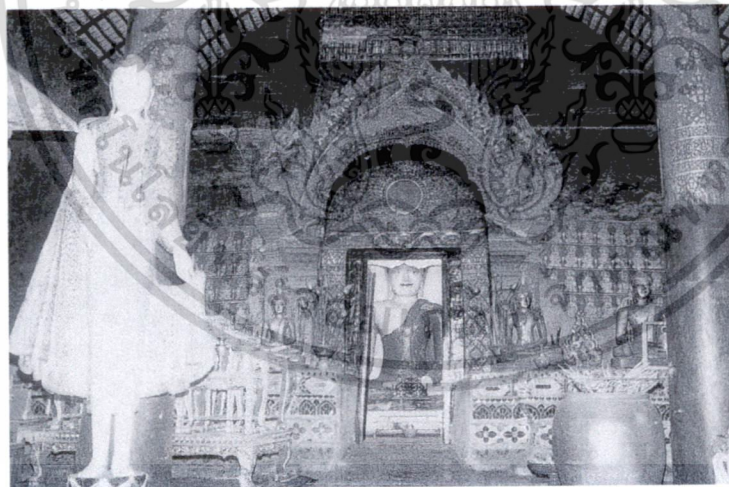

ทอง

แดง

ภาพที่ 4.17 ผนังด้านทิศตะวันตก ห่องท้ายวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ เป็นภาพลายทองบนพื้นแดง ตกแต่งลายเป็นชุ่มปราสาท

ทอง

ดำ

ภาพที่ 4.18 ผนังด้านทิศตะวันตก ห่องท้ายวิหารวัดปราสาท ตกแต่งผนังด้วยชุ่มเชิง เป็นงานปั้นปูนตกแต่งด้วยซามเบญจรงค์และกระจก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์เปรียบเทียบการตกแต่งผนังภายในวิหาร

วัดปราสาท	วัดพระสิงห์	วัดบวรนิเวศวิหาร
<p><u>การตกแต่งผนัง</u></p> <p>ผนังด้านตะวันตก</p> <ul style="list-style-type: none"> - บริเวณกึ่งกลางผนังทำวิหารเจาะเป็นช่องประตู ทำเป็นซุ้มประตูโขงปูนปั้นปิดทอง ถัดจากประตูเป็นช่องทางเดินเชื่อมอาคารทรงปราสาทซึ่งภายในเป็นห้องประดิษฐานพระพุทธรูป (ดูภาพที่ 4.18) - การสร้างซุ้มประตูโองทำวิหารติดกับฐานซุ้มมีแบ่งออกเป็น 2 ด้านเว้นช่องตรงกลางเพื่อเดินเข้าไปในปราสาทด้านหลังซุ้มโค้งมี 2 ชั้น ซุ้มโขงชั้นล่างทำในลักษณะกระบังยอดแหลมปลายซุ้มโขงชั้นล่างเป็นรูปหงส์ยืนหันหน้ามองเข้าไปในกรอบซุ้มตัวกรอบโค้งมีการทำภาพสามเบญจรงค์คัมภีร์ตกแต่งเป็นใจกลางของดอกไม้มันเป็นกลีบดอก ซุ้มโค้งชั้นบนเป็นรูปลำตัวมังกร 2 ตัวยกหางขึ้นเกี่ยวข้องกับยอดซุ้มปลายซุ้มด้านบนเป็นรูปเศียรนาคข้างละ 5 เศียรที่กึ่งกลางถูกรวมกัน กรอบภายในซุ้มเป็นกระฉกตัดเป็นรูปวงกลมมีปูนเป็น 	<p>ผนังด้านตะวันตก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ห้องทำวิหารลายคำ ผนังด้านหลังพระประธานเป็นภาพพลาญทองออกแบบโดยอาศัยกรอบโครงสร้างของผนังเป็นหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่อง ผนังกลางระหว่างช่องเสาศีรษะชื่อหลวงและผนังเล็กใต้ปีกมณฑป 2 ช่อง แต่ละผนังมีภาพปราสาทเพื่อเป็นฉากหลังของพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่เบื้องหน้าทั้ง 3 องค์ (ดูภาพที่ 4.17) - ปราสาทของคักกลางหลังพระประธานทำหน้าที่เป็นฉากหลังให้กับพระพุทธรูปแล้ว จากการศึกษาของชัยยศ อิชะฎิวรพันธ์เสนอว่า ภาพลายทองดังกล่าวมีความหมายเป็นภาพแทนของสิ่งที่อยู่ข้างหลัง คืออาคารปราสาท 5 ยอดที่อยู่ทำวิหารลายคำซึ่งไม่สามารถมองเป็นได้จากภายในวิหาร เนื่องจากมีกำแพงหรือผนังด้านหลังกั้นไว้ ปราสาท 5 ยอดนี้คงเป็นอาคารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ที่เรียกว่า วิหารพระสิงห์ หรือหอพระสิงห์ 	<p>ผนังด้านตะวันตก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำห้องวิหารทำเป็นฐานซุ้มที่ไว้ประดิษฐานพระประธานและพระพุทธรูป ด้านข้างฐานซุ้มที่เป็นที่ตั้งธรรมมาสน์ค้ำค้ำสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างวิหาร ธรรมมาสน์มีลักษณะเฉพาะตามแบบล้านนาเป็นรูปทรงปราสาท ประดับตกแต่งด้วยลายพันธุ์พฤกษาและยังมีสิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้ในวิหารล้านนาทั่วไปคือ สัตตภัณฑ์ อันเป็นเครื่องสักการบูชาทุกขาทั้ง 14 ในไตรภูมิตามความเชื่อของชาวล้านนาจะใช้กันในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา โดยชาวบ้านจะนำเทียนมาจุด บนสัตตภัณฑ์ที่มีลักษณะสามเหลี่ยมหน้าจั่วตรงกลางทำเป็นรูปเทพพนมและมีลายพันธุ์พฤกษาด้านหลังรูปเทพพนมประดับด้วยแก้วอัญวระ(กระจุกจี๋) ด้านข้างทำเป็นฐานมกรคายนาค สัตตภัณฑ์นี้ตั้งอยู่ด้านหน้าพระประธานอีกหนึ่ง¹⁰

วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์
<p>วัตถุประสงค์</p> <p>- กลับโดยรอบคล้ายดอกไม้หรือดวงอาทิตย์ โดยรอบดวงอาทิตย์นั้นปูฐานด้วยมณฑลได้ 6 ตัว ได้กรอบล้อมเป็นคานไม้ พอกปูนเป็นไว้ เป็นรูปสัตว์หรือสิ่งที่อยู่ภายในกรอบของกระจก แสงพระพิมพ์อยู่เหนือฐานซึ่งห้องทำยวชิรามี การนำพระพิมพ์ขนาดเล็กมาเรียงเป็นแถวติด กับผนังจำนวนมาก การสร้างแสงพระพิมพ์ แสดงถึงรูปแบบหนึ่งของการตกแต่งวิหารทาง เหนือ</p>	<p>วัตถุประสงค์</p> <p>- มาก่อน การสร้างวิหารลายคำเชื่อมต่อกับ อาคารนี้พร้อมทั้งตกแต่งลายของรูปปราสาท อย่างวิจิตรอลังการคงไม่เพียงเชื่อมอาคาร 2 หลังเฉพาะในทางกายภาพและใช้งานเท่านั้น แต่ยังพยายามเชื่อมความรู้สึกของผู้คนที่มา นมัสการพระพุทธสิหิงห์ในวิหารลายคำไปยัง อาคารด้านหลังให้เป็นมิติพิเศษด้วยภาพลาย ทองดังกล่าว</p> <p>- ภาพปราสาทหลังกลางเป็นประธานมีขนาดใหญ่เด่นเป็นสง่าเต็มห้องภาพและมีกรอบลาย ล้อมรอบซึ่งมีลายหยวนและละเอียดสลับกันไป เน้นกรอบให้ดูงดงามและมีองค์ประกอบที่ เหมาะสมกับพื้นที่ว่าง(ดูภาพที่ 4.18) บริเวณ ที่ว่างบรรจุตัวภาพมังกร, หงส์ และไข่มุกไฟ ลายเมฆแบบศิลปะจีน</p> <p>- ส่วน 2 ข้างของปราสาทประธานเป็นซุ้มลาย ของ หลังองค์พระมีขนาดเล็กถึง 2 ด้านเพื่อ เน้นปราสาทกลางให้โดดเด่นขึ้น การจัด องค์ประกอบแบบสมมาตร การเขียนลายใช้ ลายทองบนพื้นแดงทั้งผนังด้านนี้</p>	<p>วัตถุประสงค์</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์หลง
<p>หนังสือ (บริเวณ ก.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำยวิหการ เป็นภาพพุทธประวัติเช่น ตอนตัดพระเกศา ตอนนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส เป็นต้น เรื่องราวต่างๆ สามารถเรียงเรื่องจากหนังสือด้านล่างทางทิศตะวันออกจนถึงด้านบน 	<p>หนังสือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องสังข์ทอง ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจน 4 ห้อง ส่วนภาพที่ 5 จะวางเลือน การวางภาพใช้พื้นที่เต็มผนัง ด้านบนเขียนเทพชุมนุม กลางผนังเป็นเรื่องราวเรื่องสังข์ทอง เป็นภาพเขียนสีฝุ่น - มีการเจาะช่องหน้าต่าง 	<p>หนังสือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในกรอบที่จับเป็นตัวแต่จะกรอบภาพเป็นเรื่องราวต่างๆกันไป ผนังด้านนี้ขึงที่ติดกับพระประธานผนังเลือกเลือกเกือบหมดกรอบภาพขึ้นประกอบด้วยเรื่องภาพอบายภูมิเทมีชาติก, สุวรรณสามชาติก, มโหสถชาติก, เนมิราชชาติก, เวสสันดรชาติก - มีการเจาะช่องหน้าต่าง
<p>หนังสือ (บริเวณ ก.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำยวิหการ เป็นลวดลายการเทศนาของพระตามศาลาต่างๆ และตอนเสด็จบริณีพพาน (ดูภาพที่ 4.16) - ลวดลายต่างๆเป็นลายรดน้ำปิดทองบนพื้นดำ 	<p>หนังสือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องสุวรรณหงส์ผนังตอนกลางเป็นจุดต้นเรื่องสุวรรณหงส์ ส่วนช่วงกลางและบนเขียนฉากป่ามีสัตว์นานาชนิด ด้านบนสุดเป็นภาพเทพชุมนุม เป็นภาพเขียนสีฝุ่น - มีการเจาะช่องหน้าต่าง 	<p>หนังสือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ในกรอบเช่นเดียวกัน ประกอบด้วยเรื่องการสร้างวัดบวกรศกหลวง, พุทธประวัติตอนองคสีมาด, วิสูตรชาติก, พุทธประวัติตอนออกมหาภิเนษกรรมณ์, ตอนมารผจญ, ขบวนพิธีไปทำบุญ - มีการเจาะช่องหน้าต่าง

วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์รอง
<p>ผังด้านเหนือ-ใต้(บริเวณ ข.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นผังปิดที่ติดตั้งแต่ตรงห้องที่ 2 จนถึงท้ายวิหาร ด้านล่างเป็นผนังก่ออิฐถือปูนสูงจากฐานมา 1 เมตร เหนือขึ้นมาเป็นฝาไม้เข้าคั่นเรียกฝาตาผ้า ทาสีดำ ส่วนห้องแรกสุดและท้ายสุดของวิหารก่ออิฐจากปูนทาสีขาวจรดขอบของหลังคาปีกนก ส่วนด้านหน้าจะจรดโก่งคิ้ว - แบ่งห้องด้วยการใช้ไม้เสาศีเหลี่ยมคันทันระหว่างห้องต่างๆ <p>ผังด้านทิศตะวันออก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประตูทางเข้าเป็นไม้ทาสีดำ มีช่องแสงเหนือประตูและหน้าต่างทั้ง 2 ข้าง ซ้าย-ขวา (ดูภาพที่ 4.7) 	<p>ผังด้านทิศตะวันออก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประตูทางเข้าเป็นไม้ทาสีแดง มีภาพจิตรกรรมที่ผนัง 2 ด้าน ซ้าย-ขวา มีการเจาะช่องหน้าต่างบนผนัง 2 ด้าน ซ้าย-ขวา หน้าต่างทาสีแดง (ดูภาพที่ 5.1) 	<p>ผังด้านทิศตะวันออก</p> <ul style="list-style-type: none"> - เดิมสันนิษฐานว่าวิหารวัดบวรเมรุหลวงเป็นวิหารโถงผนังด้านหน้าเปิดโล่งไว้และต่อมาได้มีการสร้างประตูบานใหญ่ขึ้นด้านหน้าเพื่อป้องกันโจรผู้ร้าย ประตูนี้มีการแกะสลักเป็นรูปทวารบางปิดทองอยู่อย่างงดงาม (ดูภาพที่ 5.3)

เชิงอรรถ

- 1,2 รูปภาพประกอบ 4.4 เปรียบเทียบการใช้พื้นที่ภายในวิหาร
- 3 ภาพวาดจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 224
- 4 ภาพจาก สุรพล ดำริห์กุล, ลายคำล้านนา, 2544, หน้า 278 – 280
- 5 ภาพจาก ชัยยศ อิชฎิวรพันธ์, วิหารลายคำ วัดพระสิงห์, 2543, หน้า 64
- 6 ภาพจาก ชัยยศ อิชฎิวรพันธ์, วิหารลายคำ วัดพระสิงห์, 2543, หน้า 92
- 7 ภาพจาก สุรพล ดำริห์กุล, ลายคำล้านนา, 2544, หน้า 348
- 8 ภาพจาก สุรพล ดำริห์กุล, ลายคำล้านนา, 2544, หน้า 282
- 9 ภาพจาก วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา, 2544, หน้า 213
- 10 น. ณ ปากน้ำ, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดบวรศรีรัตนาราม กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, 2544, หน้า 80

บทที่ 5

การวิเคราะห์การใช้โครงสีของงานจิตรกรรมและการตกแต่งภายในวิหาร

บทนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ เรื่องการใช้สีในการตกแต่งภายในวิหารของวัดที่ทำการวิจัยซึ่งประกอบด้วย วัดพระสิงห์, วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่ง 2 วัดนี้มีภาพจิตรกรรมประกอบการตกแต่งภายในสามารถสรุปค่าสีให้เห็นเป็นเปอร์เซ็นต์การใช้สีได้ชัดเจน แต่วัดปราสาท ไม่มีภาพจิตรกรรมตกแต่งประกอบภายในวิหาร จึงไม่ได้ทำการศึกษาเรื่องสีสำหรับวัดปราสาท

ขั้นตอนวิธีการศึกษาเรื่องการใช้สีในการตกแต่งภายใน

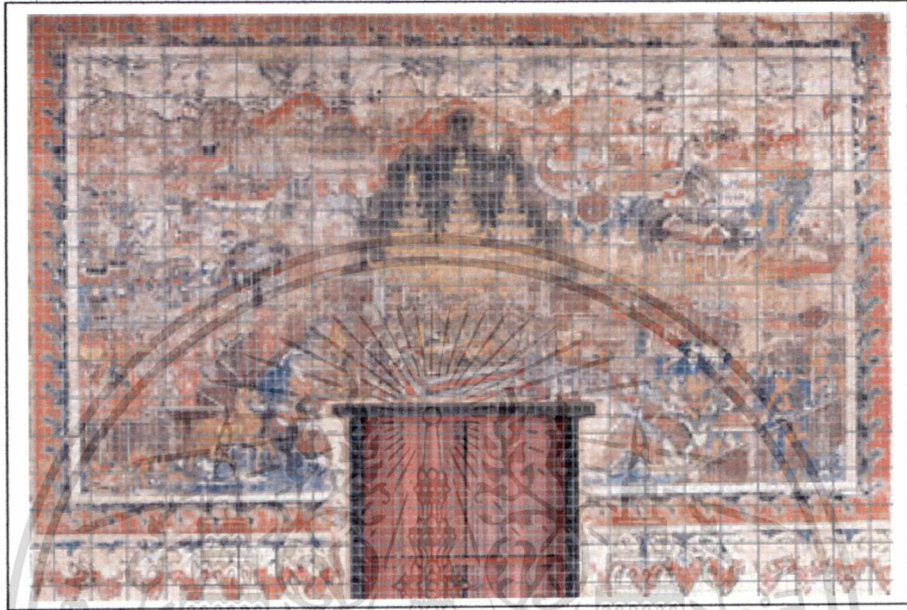
1. ถ่ายภาพการตกแต่งภายในให้เห็นผนังแต่ละด้าน ตามทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตกของวิหาร (ดูภาพที่ 5.8,5.9,5.16,5.17)
2. สำหรับภาพในงานจิตรกรรม เนื่องจากการถ่ายภาพโดยผู้วิจัยเองทำได้ค่อนข้างยากลำบาก จึงนำภาพจาก หนังสือที่มีการจัดแสดงได้ดี และมีภาพที่ชัดเจนนำมาสแกนลงวิจัยฉบับนี้(ดูภาพที่5.9,5.17) แต่ค่าสีที่ได้เทียบจากสถานที่จริง โดยใช้แถบสีสำหรับการพิมพ์ในโหมด CMYK เทียบกับภาพจิตรกรรม และนำมาผสมสีในเครื่องคอมพิวเตอร์เองเพื่อให้ได้ค่าใกล้เคียงที่สุด(ดูภาพที่5.10,5.18)
3. เมื่อได้สีที่แยกแยะจากภาพจิตรกรรม จึงนำมาหาค่าเปอร์เซ็นต์สีซึ่งสรุปได้ตามตารางที่ 5.1 และตาราง 5.2

วิธีการแยกสีในผนังแต่ละด้านในงานจิตรกรรมเป็นค่าร้อยละ

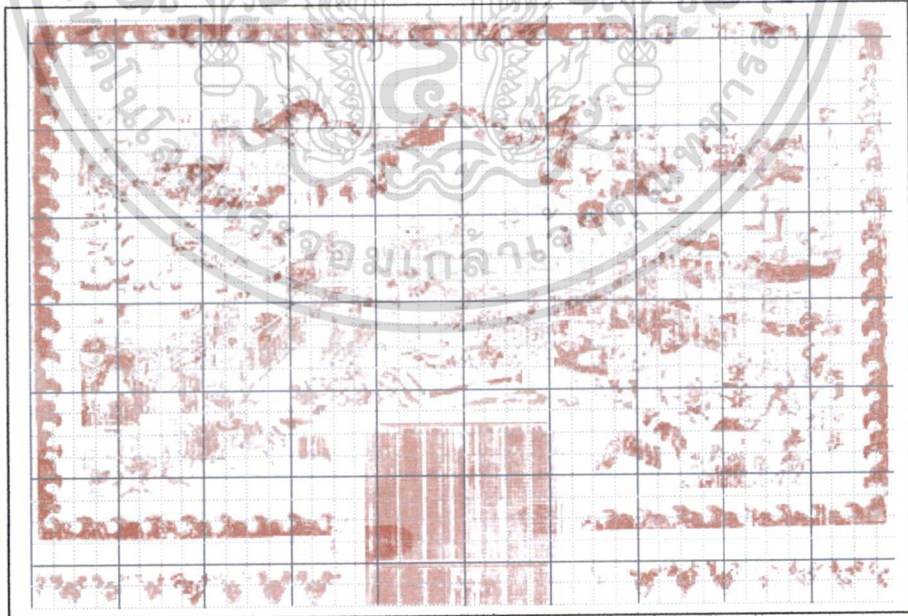
1. ถ่ายภาพงานจิตรกรรมเป็นส่วนๆ ในลักษณะภาพด้าน
2. ทำตารางในภาพ เพื่อเช็คค่าสีแต่ละสี(ดูภาพที่ 5.1)
3. นำภาพต้นแบบมาแยกสี โดยวิธีทาง Photoshop จากเครื่องคอมพิวเตอร์โดยแยกโทนสีหลักๆ คือ แดง-ส้ม (ภาพที่ 5.2), ครีม(ภาพที่ 5.3),ดำ(ภาพที่ 5.4) ฟ้ำ-น้ำเงิน (ภาพที่ 5.5),
4. เช็คค่าสีแต่ละโทนสีจากตารางที่ทำไว้ในภาพแต่ละส่วน (ภาพที่ 5.6)
5. นำตารางสีที่เช็คในภาพแต่ละส่วนมารวมกัน เป็นพื้นที่แต่ละโทนสีของผนังทั้งหมด (ภาพที่ 5.7)
6. เทียบค่าสีตามเปอร์เซ็นต์ กับพื้นที่จริงทั้งหมดของผนัง และสรุปค่าสีได้ตามตารางที่ 5.1 และตาราง 5.2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีจำแนกสีของผนังแต่ละด้านในงานจิตรกรรมเป็นคำร้อยละ

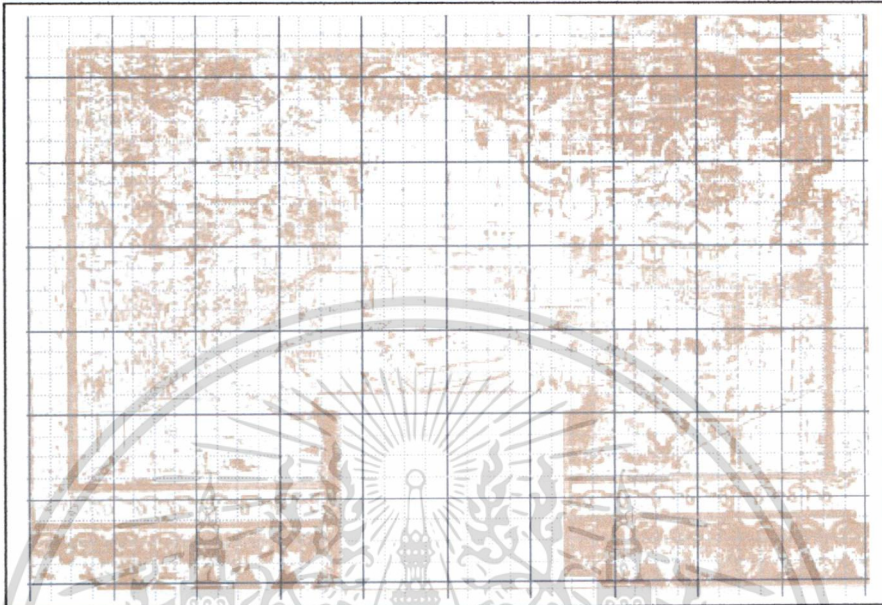
ภาพที่ 5.1 ภาพจิตรกรรมแต่ละผนัง ตีตารางในภาพ

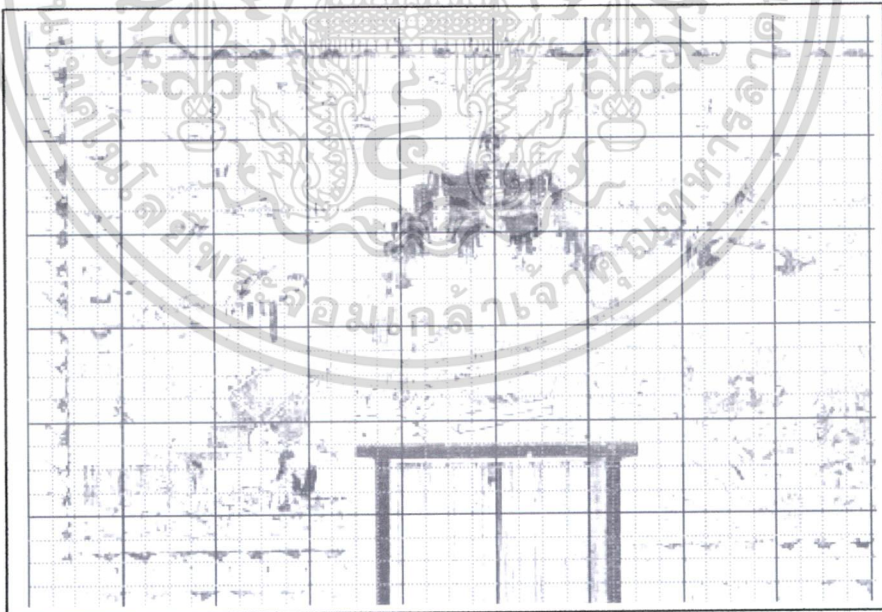
ภาพที่ 5.2 การแยกสีโทนสีแดง - สีส้ม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีจำแนกสีของผนังแต่ละด้านในงานจิตรกรรมเป็นคำร้อยละ

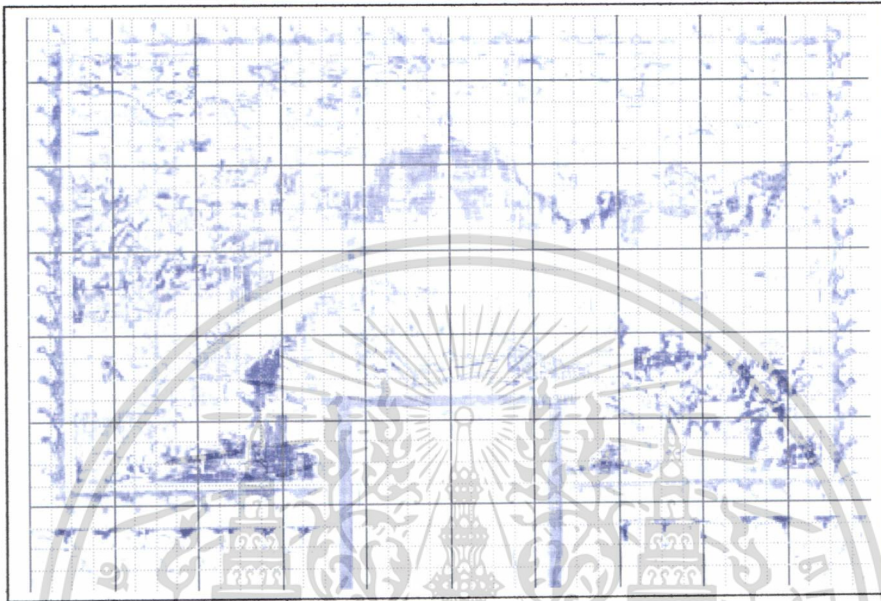
ภาพที่ 5.3 การแยกสีโทนสีครีม

ภาพที่ 5.4 การแยกสีโทนสีดำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีจำแนกสีของผนังแต่ละด้านในงาน จิตรกรรมเป็นคำร้อยละ

ภาพที่ 5.5 การแยกสีโทนสีฟ้า – น้ำเงิน

จากภาพตัวอย่าง (จิตรกรรมวัดบวรศรีทอง 1 ช่อง ผนัง) เมื่อเช็คค่าโทนสีแต่ละโทนสีเปรียบเทียบกัน จะเห็นปริมาณการใช้สีมากน้อยต่างกัน เช่น การใช้สีโทนแดง ส้ม ครีมนั้น จะมากกว่า โทนสีฟ้า น้ำเงิน และ ดำ (ภาพที่ 5.6)

ภาพที่ 5.6 โทนสีเปรียบเทียบกันของจิตรกรรมวัดบวรศรีทอง 1 ช่อง ผนัง

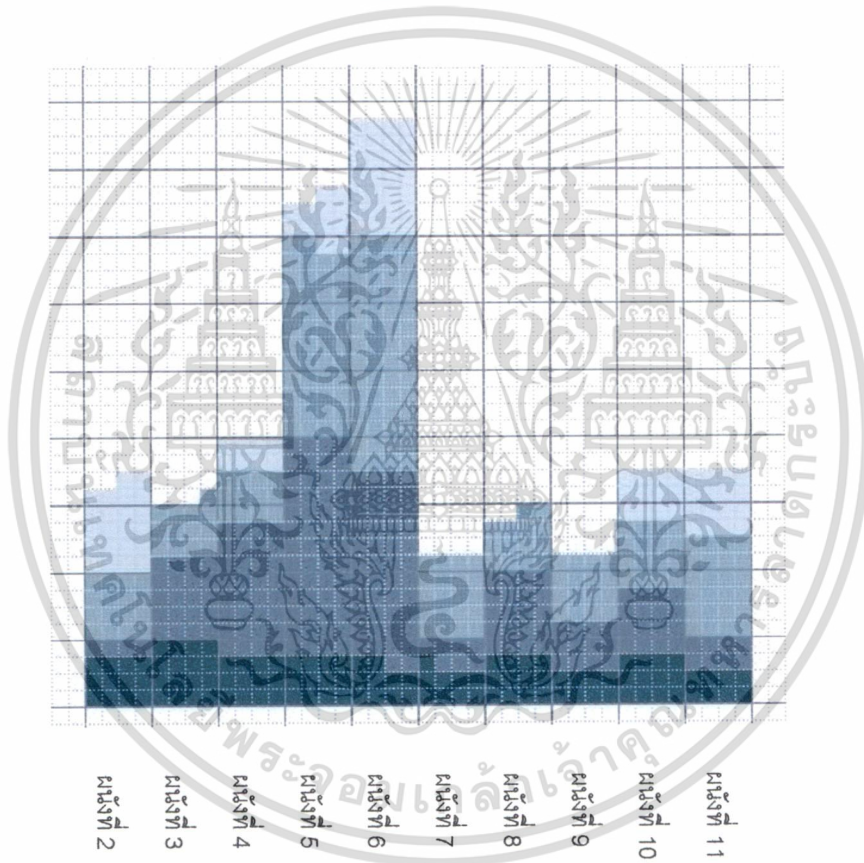
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในงานวิจัยต้องการค่าสีของงานจิตรกรรมทั้งหมด จึงต้องใช้วิธีการแยกสีตามตัวอย่างของ
ทุกช่องผนังมารวมกันทั้งหมด โดยแยกตามโทนสีแต่ละสี ดังตัวอย่างโทนสีฟ้า (ภาพที่ 5.7)

ภาพที่ 5.7

ตัวอย่างการแยกสีเป็นค่าร้อยละ เสนอตัวอย่างเพียงสีเดียว(สีฟ้า)

วัดบวรนครหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลของการแยกโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่งภายใน

ในการคิดค่าเปอร์เซ็นต์สีในการตกแต่งภายในวิหารที่ทำวิจัย วิธีการหลัก คือ การแยกระนาบของพื้น , ผนัง , เพดาน ซึ่งส่วนของผนังนั้น ศึกษาตามสภาพที่เห็นในช่วงการสำรวจ ที่อาจมีการลบเลือนไปบ้าง แต่ส่วนของพื้นและฝ้าเพดาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา เช่น โครงสร้างหลังคาเดิมเป็นโครงไม้สีดำเห็นแนวกระเบื้องดินเผาของหลังคา แต่ปัจจุบันทางวัดได้ตีไม้ปิดและทาสีแดงหมด เช่น วัดพระสิงห์ หรือการใช้วัสดุปูพื้นของวิหารซึ่งไม่สามารถเห็นสภาพของเดิม เนื่องจากทางวัดได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ใช้สีตามความชอบของผู้ดูแลวัดในช่วงเวลานั้นๆ วิธีการคำนวณเปอร์เซ็นต์สีจึงแยกแต่ละส่วนเป็น 100% เช่น

ผนัง ทั้งหมด	100 %
เพดาน ทั้งหมด	100 %
พื้น ทั้งหมด	100 %

ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ที่น่าจะนำไปประยุกต์ใช้ในการตกแต่งภายในได้ ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นการใช้สีในระนาบของผนัง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดในงานวิจัย

ผนัง ผลจากการศึกษาสามารถแยกการใช้สีในส่วนของผนังได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

- ก. **บริเวณพระประธาน** ผนังของพื้นรอบๆ พระประธานส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนา เช่น ประวัติพระพุทเจ้า สีที่นิยมใช้ คือ ลายทองบนพื้นแดง หรือ ลายทองบนพื้นดำ การใช้สีทองทำให้บริเวณพื้นที่นั้นดูศักดิ์สิทธิ์ (ดูภาพที่ 4.5 บริเวณส่วน ก.)
- ข. **บริเวณผนังที่เขียนลายจิตรกรรม** อยู่ในบริเวณที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ง่ายเดินดูจิตรกรรมได้ตลอดแนวผนังด้านเหนือและใต้(ดูภาพที่ 4.5 บริเวณส่วน ข.) การใช้สีจะมีหลายสีสามารถแยกประมาณของเปอร์เซ็นต์ได้ตามตารางสรุปสี ตารางที่ 5.1 และตารางที่ 5.2
- ค. **การตกแต่งบริเวณเสา** ซึ่งจากวัดที่ทำการศึกษา เป็นการเขียนลายทองบนพื้นแดงการใช้สีจึงมีค่าของสีทอง และสีแดง ในเปอร์เซ็นต์ที่เท่าๆ กัน (ตารางที่ 5.1 และตารางที่ 5.2)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพดาน ผลการศึกษาการตกแต่งเพดานสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

- ก. **บริเวณพระประธาน** เพดานของวัดบวรศรีรัตนาราม จะมีการตกแต่งพิเศษบริเวณพระประธาน โดยมีการตกแต่งตัวเพดานสีทองบนพื้นแดง เพื่อเป็นการเน้นความสำคัญของบริเวณพระประธาน ให้ดูสวยงามกว่าบริเวณส่วนอื่น
- ข. **บริเวณโครงสร้างทั่วไป** เพดานส่วนรวมของวิหารแต่เดิมนิยมโชว์โครงสร้างให้เห็นโครงไม้ดำ และการซ้อนทับของกระเบื้องดินเผา ซึ่งวัดบวรศรีรัตนาราม และวัดปราสาท ยังเห็นรูปแบบเดิม ส่วนวัดพระสิงห์โครงเพดานได้ดีไม้ปิดและทาสีแดงโดยตลอด

พื้น ในช่วงเวลาที่ทำการวิจัย (พ.ศ. 2545 – 2546) การใช้วัสดุและการใช้สีในการปูพื้นได้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยที่สุด คือ การปูพรมสีต่างๆ ตามความพอใจของผู้ดูแลวิหารนั้น บางวัด เช่นวัดปราสาทเดิมเห็นเป็นซีเมนต์ขัดเรียบ แต่ปัจจุบันปูพรมสีเขียวแทน ส่วนวัดพระสิงห์ และบวรศรีรัตนาราม ปูพื้นด้วยพรมสีแดง

การตกแต่งและการใช้สีภายในวัดพระสิงห์

การใช้สีภายในวัดพระสิงห์ โดยรวมจะเห็นค่าสีแดงมากเพราะเป็นสีในส่วนพื้นที่ใหญ่ เช่น พื้นและเพดาน ในส่วนโครงสร้างหลังคา เดิมน่าจะเห็นโครงสร้างและเห็นพื้นผิวของกระเบื้องดินเผาของหลังคา ซึ่งภายในหลังทางวัดได้ตีไม้ปิดและทาสีแดง ส่วนจิตรกรรมมีหลากหลายสี ตกแต่งผนังด้านทิศเหนือ-ใต้ และตะวันออก ส่วนโครงสร้างเสาและการตกแต่งโครงสร้างคาน ชื่อ จะเป็นสีแดงและสีทอง

ผนังด้านทิศตะวันออก (ดูภาพ 5.8)

ด้านนี้เป็นประตูทางเข้าวิหาร ภายในประตูทาสีแดงและมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งมีสีหลายหลาก ตอนล่างของภาพเป็นผนังปูนทาสีขาว ส่วนผนังหน้าจั่วด้านในเป็นไม้ทาสีแดง มีหน้าต่าง 2 ข้างทาสีแดง บนผนังที่มีภาพจิตรกรรม การตกแต่งเสากลมและเหลี่ยมบนผนังด้านนี้เป็นลายทองบนพื้นแดง

ผนังด้านทิศตะวันตก (ดูภาพ 5.8)

การตกแต่งและการใช้สีบนผนังด้านนี้ จะเป็นลายทองบนพื้นแดง เขียนภาพขุ้มปราสาทเพื่อตกแต่งเสริมพระประธาน ลวดลายจะละเอียดสวยงามเน้นความสำคัญของพื้นที่ ซึ่งให้ความรู้สึกศักดิ์สิทธิ์ และ สีทอง และสีแดง ทำให้วิหารดูทรงคุณค่า

ผนังด้านทิศ เหนือ – ทิศใต้ (ดูภาพ 5.9)

ผนัง 2 ด้านนี้ มีภาพจิตรกรรมเขียนระหว่างกรอบเสาเป็นช่วงๆ กรอบเสาเขียนภาพลายไทยฉลุทองบนพื้นแดง มีกรอบบานหน้าต่างภายในทาสีแดงส่วนบนของภาพจิตรกรรมเขียนภาพเทพชุมนุม เป็นภาพเทวดาเหาะอยู่กลางอากาศ ท่าเหาะยกขาข้างเดียว มือหนึ่งถือดอกบัว 5 ดอก อีกมือถือตุ้บ ด้านล่างเขียนนิทานชาดกเรื่องสังข์ทอง (ทิศเหนือ) และเขียนชาดกเรื่องสุวรรณสาม (ทิศใต้) บริเวณผนังใกล้พระประธานเขียนภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิ (ดูภาพที่ 5.9)

ภาพที่ 5.8 การตกแต่งภายในวัดพระสิงห์

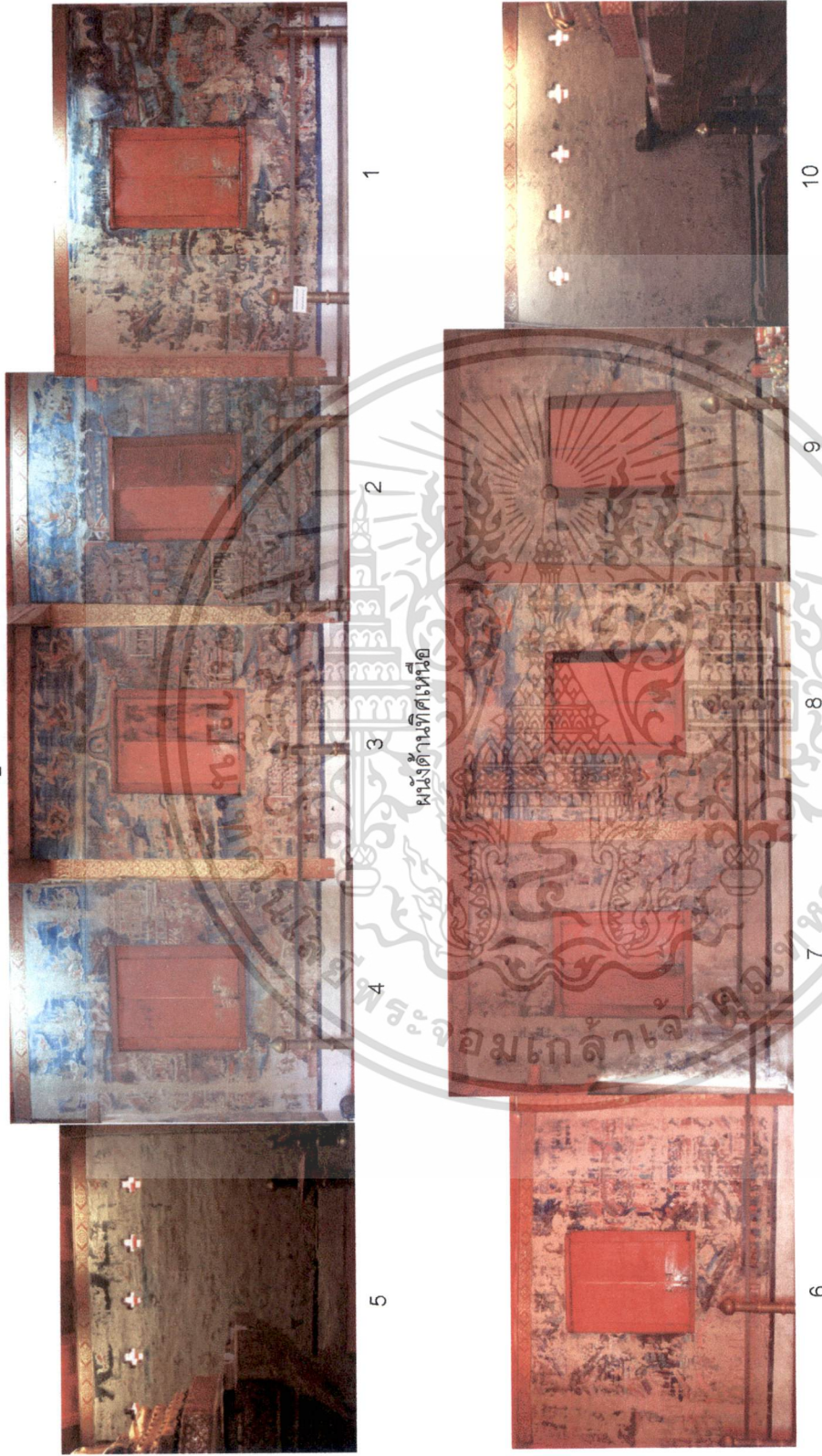
ผนังด้านทิศตะวันตก

ผนังด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.9 รูปด้านวัดพระสิงห์

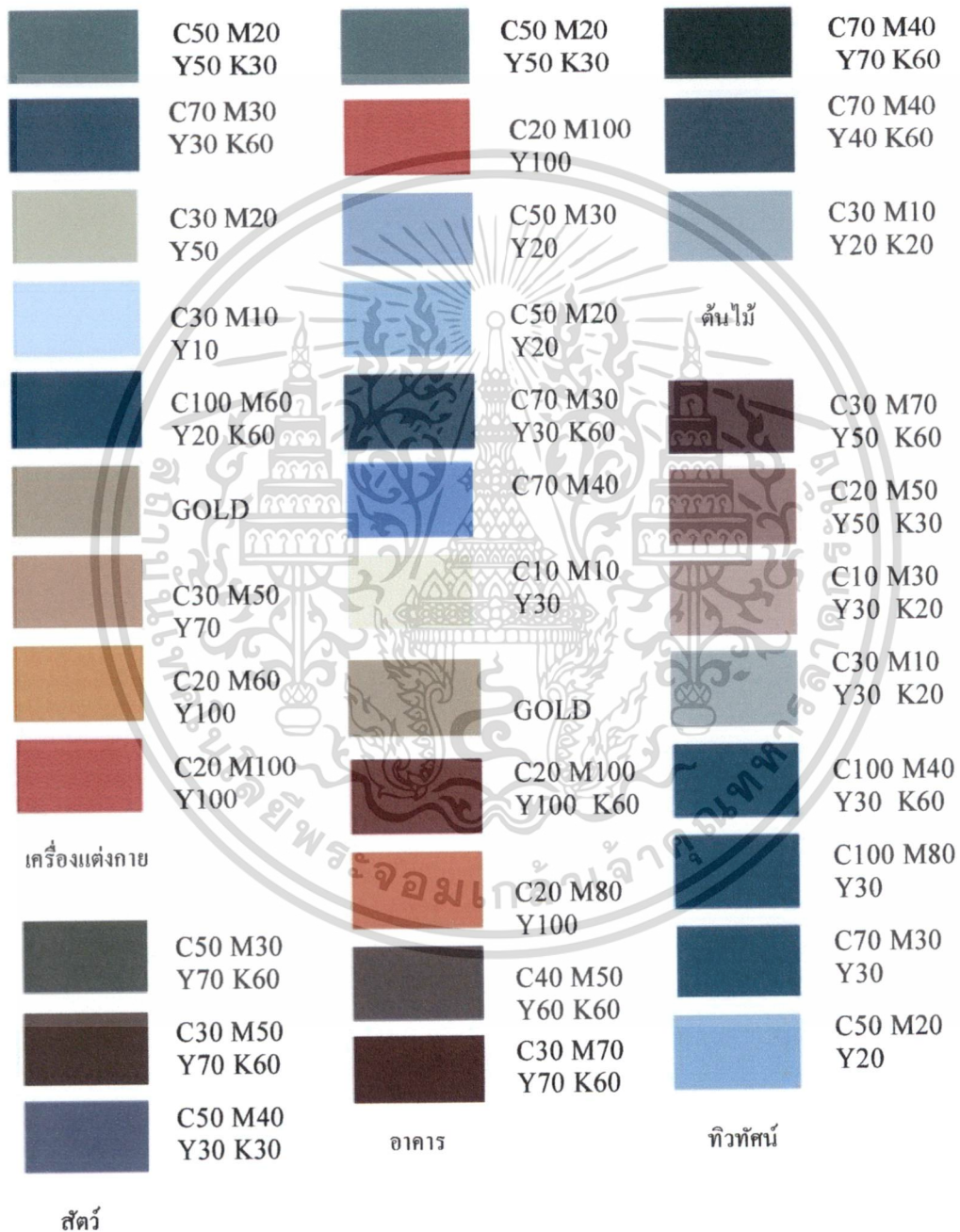
ผนังด้านทิศเหนือ

ผนังทิศเหนือ-ใต้ ตอนบนเขียนภาพเทพชุมนุม เทวดาหาวะอยู่กลางอากาศ ทำหาวะยกขาข้างเดียว มือหนึ่งถือดอกบัว 5 ดอก อีกมือถือตุง เป็นการบูชาองค์พระ
 ประธาน ส่วนด้านล่างเขียนนิทานชาดกเรื่องสังข์ทอง (ทิศเหนือ) ส่วนทิศใต้เขียนเรื่องสุวรรณหงส์ บริเวณห้องโถงใต้พระประธาน(ห้อง5,ห้อง10) เป็นภาพวาด
 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิ บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประดับบุษมีเรือนแก้ว

หมายเหตุ : ภาพถ่ายจากการสำรวจ เมื่อปี 2546 (ดูตำแหน่งผนังภาพที่ 4.4 ประกอบ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.10 โครงสีในภาพจิตรกรรมวัดพระสิงห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

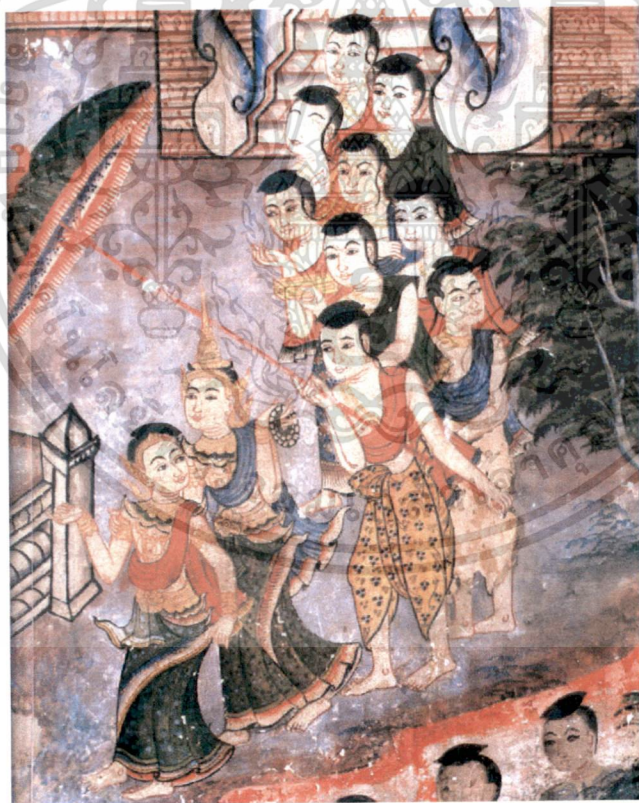
ตารางที่ 5.1 โครงสีในงานตกแต่งภายใน วัดพระสิงห์

		มี	%	
ผนัง	- จิตรกรรมทิวทัศน์, ใต้, ต.อ.	101	36 %	
	- พื้นที่ได้จิตรกรรม	15.5	6%	
	- ลายทองผนังทิวศ.ต.	27.5	10%	
	- หน้าต่าง (แดง)	13.5		
	- ประตู (แดง)	4.5	6%	
	- เสากลม (แดง + ทอง)	110	39%	
	- เสาคเหลี่ยม (แดง + ทอง)	9	3%	
		281	100 %	
เพดาน	- เพดานโครงไม้ทาสีแดง	149.5	100 %	
พื้น	- พื้นปูพรมแดง (สำรวจปี พ.ศ.2546)	149.5	100 %	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มสีเครื่องแต่งกาย

- ภาพที่ 5.11 (บน) กลุ่มเจ้าชายแต่งตัวอย่างวิจิตร พิศดาร สะพายย่าม บ้างมุ่นผม บ้างโพกผ้า (เรื่องสังข์ทอง)
 ภาพที่ 5.12 (ล่าง) เหล่าท้าวนาง ดิตตามนางรจนางซึ่งถือพวงมาลัยจะมาเลือกคู่ นางกำนัลแต่งกายตามแฟชั่นวังหลวงในกรุงเทพฯ คือนุ่งโจงกระเบน และห่มผ้าสไบเฉียง (เรื่องสังข์ทอง)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสีน้ำ + ภูเขา

โครงสีก้อนหิน

โครงสีต้นไม้

ภาพที่ 5.13

ภาพเต็มเขียนเรื่องสังข์ทอง ในภาพเป็นตอนพระสังข์ลอบชูปตัวในบ่อทอง ภาพนี้ แสดงการเขียนภาพทิวทัศน์ฉากหลังโดยมีภูเขา , ต้นไม้ , น้ำ มีการใช้สีเขียว และครามมาก จิตรกรเน้นความงามของทิวทัศน์ ส่วนตัวอาคารปิดทอง บางส่วนให้ดูเด่น และใช้พุ่มไม้เสริมภาพด้านหลังอาคารทำให้อาคารเด่นขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.14 ด้านบนกลุ่มข้าราชการที่แต่งกายอย่างมีระเบียบแบบกรุงเทพฯ ด้านล่างเป็นภาพเด็กเลี้ยงควาย ทำ
 ทางของ เด็กและควายคู่เป็นธรรมชาติงดงาม กลุ่มโครงสีเครื่องแต่งกาย มีทั้งสีโทนฟ้า ,เขียว , แสด
 ส่วนพื้นหลังเป็นส่วนพื้นและท้องฟ้า โครงสีมีทั้งสีฟ้า ,เขียว และ แดง ส่วนควายมีสีเทา น้ำตาล
 และ เขียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาคารสถานที่

ภาพที่ 5.15 รูปปราสาทราชมณเฑียร ภาพตอนนางรจนาทำการเลือกคู่ (เรื่องสังข์ทอง) โครงสร้างอาคารเป็นสีทอง ตัดเส้นสีแดง ที่บริเวณหลังคาปราสาท ส่วนลายตกแต่งหน้าบัน เป็นสีทอง, เขียว, ฟ้า ม่าน ตกแต่งลายดอกไม้ โทนสีส้ม และ ฟ้า ลวดลายตกแต่งอาคาร ลงพื้นเขียวเข้ม, ส้ม ตัดเส้นทอง และ ดำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การตกแต่งภายในและการใช้สีภายในวัดบวกรอกหลวง

การใช้สีภายในวัดบวกรอกหลวง ยังเห็นโครงสร้างหลังคาที่เป็นโครงไม้สีดำสลับกับกระเบื้องดินเผาสีออกส้ม น้ำตาล พื้นที่ปูพรมในขณะที่สำรวจเป็นพรมสีแดง ส่วนผนังทั้ง 2 ด้านทิศเหนือ-ใต้ เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งมีสีหลากหลายสำหรับโครงสร้างเสากลม และเสาเหลี่ยมเป็นลายฉลุทองบนพื้นแดง

ผนังด้านทิศตะวันออก (ดูภาพ 5.16)

ด้านทางเข้าวิหาร เดิมสันนิษฐานว่าเป็นวิหารโถงผนังด้านนี้เปิดโล่งต่อมาได้มีการสร้างประตูบานใหญ่ด้านนอกแกะสลักเป็นรูปทวารบาลปิดทอง ด้านในทางสีแดง ด้านบนประตูเป็นช่องแสงไม้แกะลายมะหวดเว้นช่องทาสีดำ และด้านข้างมีช่องแสงทาสีเหมือนช่องแสงด้านบนประตู เสากลมกลางวิหารเป็นลายฉลุทองบนพื้นแดง

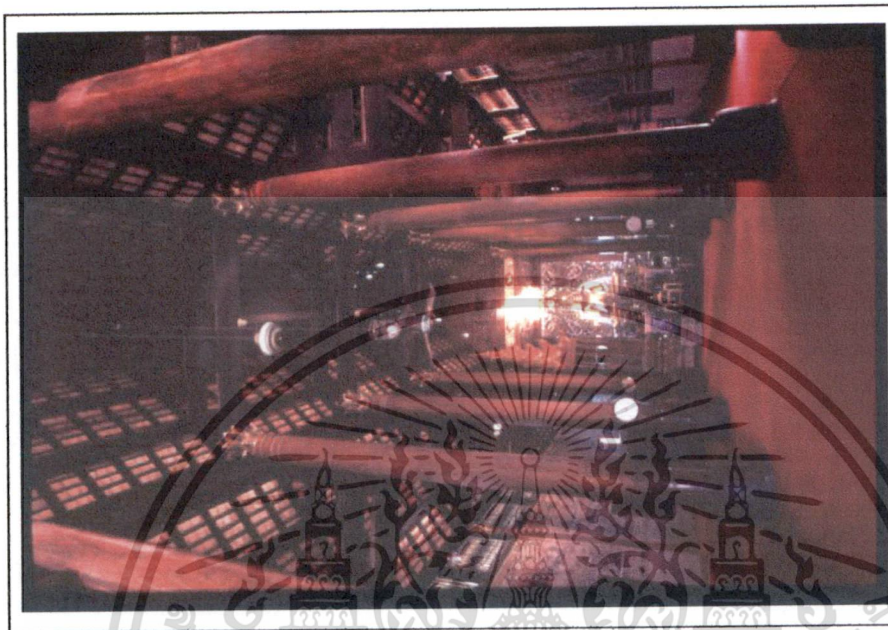
ผนังด้านทิศตะวันตก (ดูภาพ 5.16)

การตกแต่งผนังด้านหลังพระประธานเป็นลายพันธุ์พฤกษา ตัวลายสีทองบนพื้นแดง เพื่อเน้นองค์พระประธานให้ดูเด่น การตกแต่งคานและผนังเขียนลายทองบนพื้นแดงมีการตกแต่งฝ้าเพดานบริเวณพระประธานโดยตีฝ้าปิดทำลายดาวเพดานสีทองบนพื้นแดง ด้านข้างฐานทุกซี้เป็นที่ตั้งธรรมมาสนีไม่มีลักษณะตามแบบล้านนา ปิดทองบางส่วน

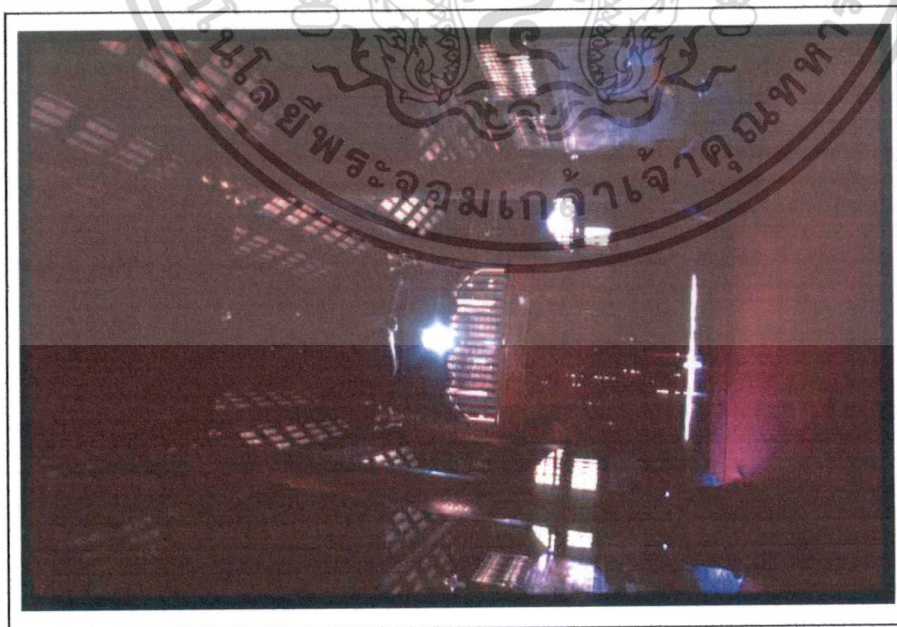
ผนังด้านทิศเหนือ – ทิศใต้ (ดูภาพ 5.17)

ผนัง 2 ด้านนี้เป็นภาพจิตรกรรมที่เขียนในกรอบที่จับในตัว เป็นเรื่องราวต่างๆ กันไป การใช้สีหลากหลาย (ดูภาพที่ 5.17) ภาพจิตรกรรมที่อยู่บนผนังใกล้พระประธานลบเลือนเกือบหมด ส่วนผนังอื่นๆ ด้านทิศเหนือเขียนเรื่อง ภาพอบายภูมิเตมิชาดก, มโหสถชาดก, เนมิราชชาดก, เวสสันดรชาดก เป็นต้น ผนังด้านทิศใต้เขียนเรื่องการสร้างวัดบวกรอกหลวง, พระพุทธประวัติตอนองค์สิมาล, วิรุทธชาดก, มารผจญ, ขบวณพิธีไปทำบุญ เป็นต้น ผนังมีการเจาะช่องหน้าต่าง กรอบหน้าต่างทาสีดำ ตัวหน้าต่างภายในทาสีแดง

ภาพที่ 5.16 การตกแต่งภายในวัดบรมภคกรทลวง

ผนังด้านทิศตะวันตก

ผนังด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.17 รูปด้านวัดบวรศรีรัตนาราม

ผนังทิศเหนือ-ใต้ ภาพจิตรกรรมวัดบวรศรีรัตนาราม เป็นภาพพุทธประวัติและชาดกต่าง ๆ เช่น เตมียชาดก สุวรรณสามชาดก มโหสถชาดก พระเวสสันดรชาดก วัชรชาดก เนมิราชชาดก เป็นต้น ลักษณะการเขียนเป็นงานของช่างใหญ่ ซึ่งในงานเขียนได้ถ่ายทอดชีวิตพื้นบ้าน รูปแบบสถาปัตยกรรมและการแต่งกายแบบพม่าและะใหญ่
หมายเหตุ : ภาพจากหนังสือวัดบวรศรีรัตนาราม ชูติจิตรกรรมฝาผนังประเทศไทย ถ่ายเมื่อปี 2543 สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (ดูตำแหน่งผนังภาพที่ 4.4 ประกอบ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.18 โครงสีในภาพจิตรกรรมวัดบวรนครหลวง

	C30 M80 Y100 K60		C20 M50 Y50 K30
	C30 M50 Y50 K30		C30 M70 Y50 K60
	C10 M20 Y30 K20		C20 M20 Y30
	C20 M50 Y50 K30		C60 M90 Y100 K70
คน		สัตว์	
	C30 M20 Y20 K30		C30 M90 Y100 K60
	C100 M60 Y30 K60		C20 M10 Y10
	C30 M100 Y90		GOLD
	GOLD		C10 M30 Y30 K20
	C100 M80 Y20 K60		C30 M90 Y100
	C30 M10 Y10 K20		C30 M50 Y40
เครื่องแต่งกาย			C70 M30 Y30 K60
			C50 M30 Y20 K30
		อาคาร	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 โครงสีในงานตกแต่งภายใน วัดบวรนิเวศวิหาร

		มี	%	
ผนัง	- จิตรกรรมทึบเหนือ - ใต้	109	38 %	
	- พื้นที่ได้จิตรกรรม	46	15 %	
	- หน้าต่าง (แดง)	13	7%	
	- ประตู (แดง)	8		
	- ช่องแสง (ดำ)	10	3.5%	
- เสากลม (แดง + ทอง)	87			
- เสาค้ำ (แดง + ทอง)	21	36.5%		
	รวม	294	100 %	
เพดาน	- เพดานเหนือพระ ประธาน (แดง + ทอง)	31	13 %	
	- เพดานทั่วไป (ดำ + กระเบื้อง)	202	87 %	
	รวม	233	100 %	
พื้น	- พรม แดง (สำรวจปี 2546)	230	100 %	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสีอาคารสถานที่

โครงสีคน

โครงสีสัตว์

ภาพที่ 5.19 (บน) ภาพชุดกษัตริย์ราชทาน 2 กุมาร ตอนบนพระอินทร์แปลงกายเป็นเสียดาว เสือโคร่ง และสิงห์ ขัดขวางพระนางมัทรีไม่ให้กลับศาลา

ภาพที่ 5.20 (ล่าง) ภาพขบวนม้า ฉมังพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะตัดพระเมาฬี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างอาคารสถานที่

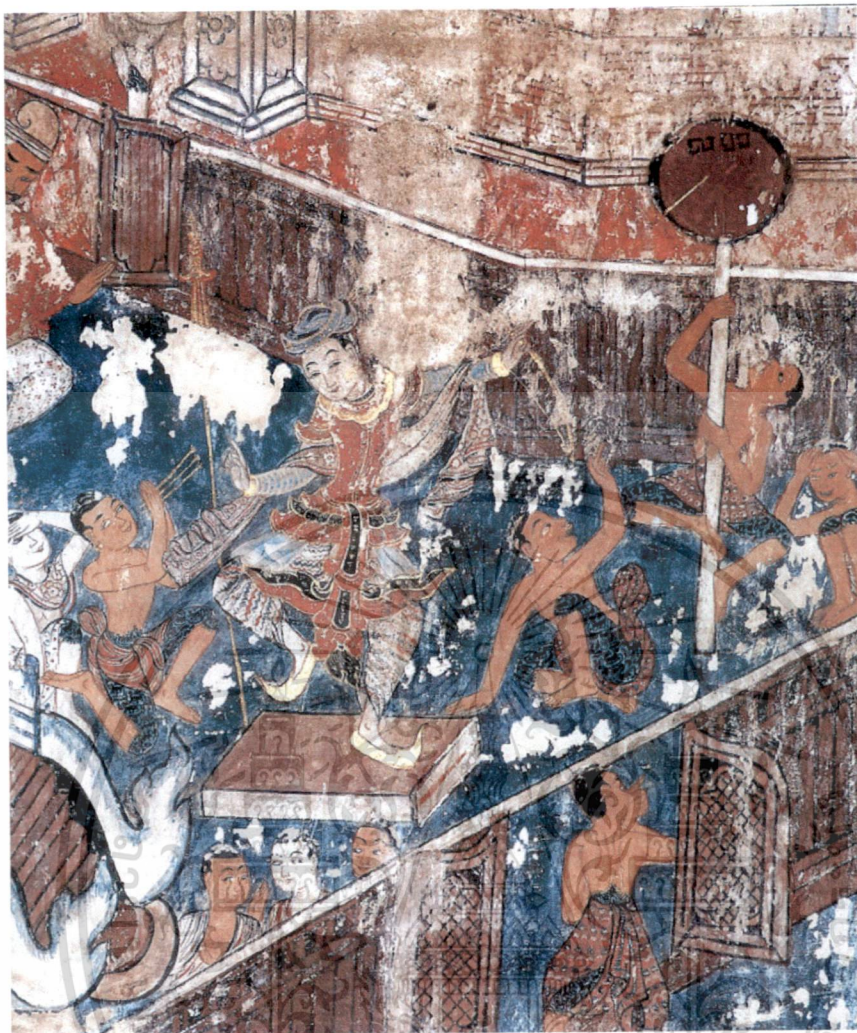
โครงสร้างเครื่องแต่งกาย

โครงสร้างสีคน

ภาพที่ 5.21

ผนังห้องวิสูตราถก (ผนังที่ 10) พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิสูตรบัณฑิต บำเพ็ญสังฆบารมี
รูปแบบอาคารเป็นแบบพม่า หรือไทใหญ่ โครงสร้างสีฟ้าอ่อน ส้มแดง ตัดเส้นสีทอง หลังคา
ซ้อนชั้นแบบพม่า
ด้านหลังอาคารมีการแบ่งภาพโดยใช้เขียนลายหยักมนของช่างพื้นเมือง ไม่ใช่เส้นสีเทาหยัก
แหลมแบบไทยประเพณี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

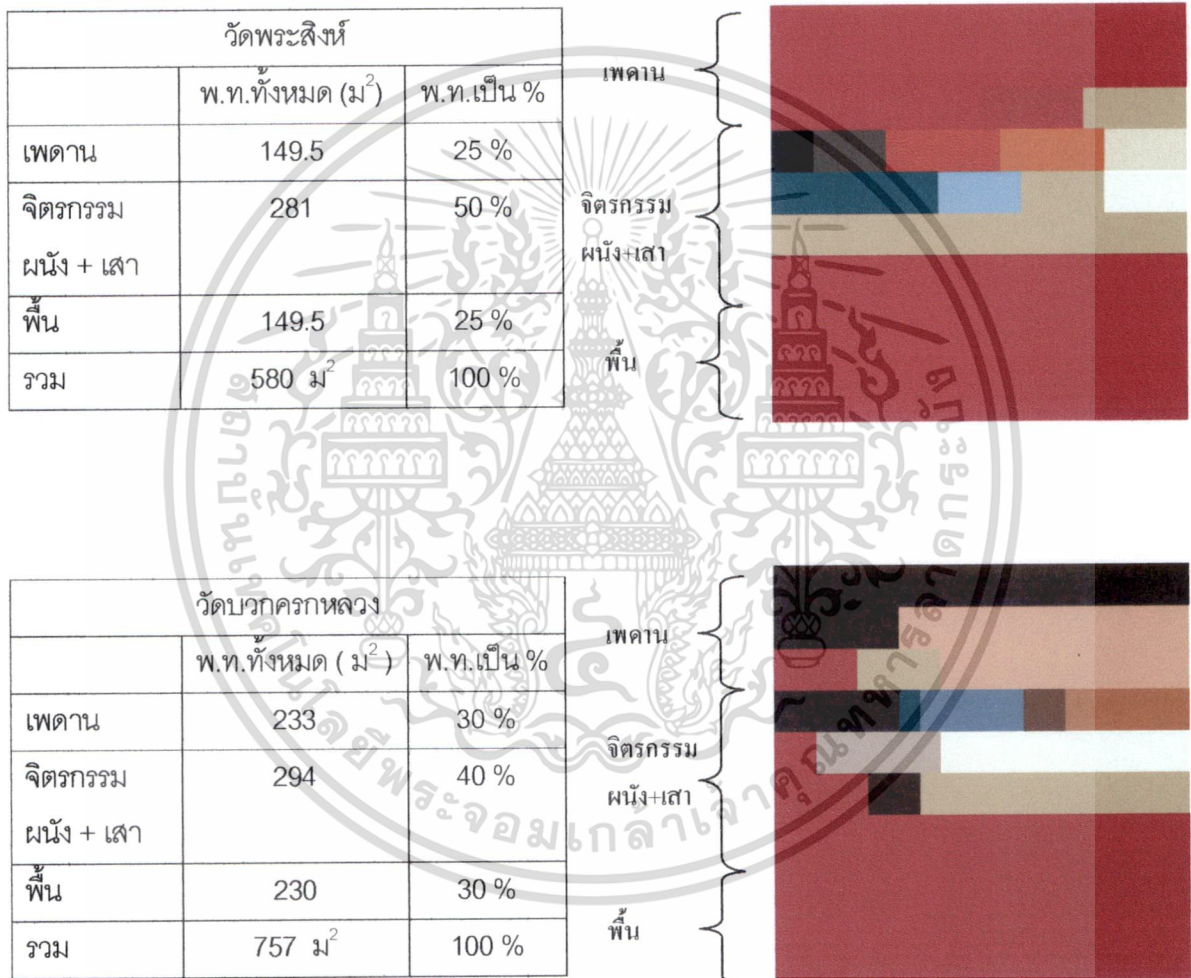
เครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 5.22 เจ้าชายสิทธัตถะทรงประลองกำลัง เป็นภาพที่มีชีวิตชีวา
 การแต่งกายแบบเจ้า ลักษณะเจ้าของพม่า หรือไทใหญ่
 การแต่งกายของชาวบ้านมีลักษณะแบบคนพื้นเมือง
 โครงสีเครื่องแต่งกายมี สีส้มแดง, ฟ้าย่อน, ดำ ตัดเส้นทองหรือ
 ตัดเส้นดำ ส่วนพื้นเป็นโครงสีครามน้ำเงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.3 สรุปโครงสร้างวัดพระสิงห์ และบวศรทหลวง

จากการศึกษาได้สรุปภาพรวมของการใช้สีภายในวิหารวัด 2 วัด โดยเทียบการใช้สีภายในทั้งหมดเป็น 100% และแยกระนาบเป็น พื้น , ผนัง , เพดาน ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุป

การทำวิจัยเรื่องการศึกษาโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน (กรณีศึกษา วัดในจังหวัดเชียงใหม่) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจและนักศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป งานวิจัยนี้มีตัวอย่างของการตกแต่งภายในวัดทางเหนือที่เป็นวัดสำคัญ และยังคงมีภาพจิตรกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งรายละเอียดการตกแต่งได้มีผู้ศึกษาวิจัยอย่างละเอียด ผู้ทำวิจัยจึงเน้นเรื่องโครงสร้าง และเปรียบเทียบลักษณะการตกแต่งของวัด 3 วัด ซึ่งเป็นวัดหลวง (วัดปราสาท, วัดพระสิงห์) และวัดชาวบ้าน (วัดบวกรกรหลวง) ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า วัดปราสาท, วัดพระสิงห์ การตกแต่งจะมีความประณีต และรายละเอียดมากกว่าวัดบวกรกรหลวง ซึ่งไม่ใช่วัดหลวง แต่ทั้ง 3 วัดยังมีแบบแผนและวิธีการหลักๆ ในลักษณะการตกแต่งวิหารทางภาคเหนือ คือ มีโครงสร้างแบบมั่วตั้งใหม่ เสาจะมีเสาหลวงเป็นเสากลมที่ตกแต่งด้วยลายฉลุทองบนพื้นแดง และเสาเหลี่ยม ผนังมีการลดชั้นหลังคาแบบเดียวกัน เปิดโครงสร้างหลังคาให้เห็นแผ่นกระเบื้อง (ซึ่งวัดพระสิงห์มีการตีปิดโครงสร้างภายหลัง) การตกแต่งบริเวณพระประธานจะเน้นความประณีตมีซุ้มโขง เชื่อมอาคารทรงปราสาท สำหรับวัดปราสาทและวัดพระสิงห์ ส่วนวัดบวกรกรหลวงซึ่งเป็นวัดชาวบ้านไม่มีซุ้มโขง ทุกวัดมีธรรมสาส์นไม้สำหรับพระเทศน์ ซึ่งแกะสลักอย่างสวยงาม การใช้สีบริเวณพระประธานใช้สีทองและแดงสำหรับผนังทิศเหนือ-ใต้ ของวัดพระสิงห์ และวัดบวกรกรหลวงเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง บริเวณพระประธานเขียนเรื่องพุทธประวัติ ส่วนบริเวณที่ชาวบ้านนั่งจะเป็นนิทานชาดก เช่น สังข์ทอง, สุวรรณหงส์ เป็นต้น วิธีการเขียนภาพจิตรกรรมของวัดพระสิงห์มีความประณีตสวยงามและได้อิทธิพลของพม่าและงานเขียนของภาคกลาง สำหรับวัดบวกรกรหลวงวิธีการเขียนจะมีความเป็นพื้นบ้านมากกว่าวัดพระสิงห์ ซึ่งมีลักษณะเขียนแบบช่างหลวง สำหรับโครงสร้างจะแตกต่างกันบ้าง วัดพระสิงห์จะมีสีสดใสและใช้สีมากกว่า วัดบวกรกรหลวง

สำหรับโครงสร้างที่ศึกษาได้ ผู้วิจัยพยายามให้ได้โครงสร้างใกล้เคียงที่สุดโดยเทียบสีกับสถานที่จริง โดยใช้แผ่นเทียบสีสำหรับการพิมพ์ใช้หมวด YMCK และนำมาผสมตัวสีในเครื่องคอมพิวเตอร์ ถ้าสีที่พิมพ์ออกมาเพี้ยนไปบ้างจากระบบการพิมพ์ ผู้ที่ต้องการเห็นสีที่ใกล้เคียงของจริงสามารถผสมเองได้ตามรหัสสีที่ให้ไว้ในงานวิจัย หวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ต้องการตกแต่งภายในลักษณะที่มีความเป็นล้านนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ต่อไป สำหรับรายละเอียดการตกแต่งในส่วนประดับอื่นๆ มีผู้วิจัยอื่นๆ ได้ทำไว้อย่างละเอียดมาก ซึ่งผู้สนใจสามารถศึกษาได้จากงานวิจัยและรายชื่อหนังสือดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง
โดย ชัยยศ อิชะฎฐ์วรพันธุ์
- จิตรกรรมฝาผนัง วัดบวกราชหลวง
โดย น ฌ ปากน้ำ
- จิตรกรรมฝาผนัง วัดพระสิงห์
โดย น ฌ ปากน้ำ
- จิตรกรรมฝาผนังล้านนา
โดย ภาณุพงษ์ เลหาสม
- วิหารล้านนา
โดย วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์
- ลายคำล้านนา
โดย สุรพล ดำริห์กุล

บรรณานุกรม

1. ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการควบคุมาศรีวิชัย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2540
2. ชัยยศ อิชฎิวรพันธุ์. วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง.
เชียงใหม่ : ตริสวิน ,2543
3. น.ณ ปากน้ำ. จิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2526
4. น.ณ ปากน้ำ. ศิลปะสถาปัตยกรรมลานนา. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 14
เมษายน – มิถุนายน 2531. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2531
5. น.ณ ปากน้ำ. จิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรอกหลวง. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ,
2544
6. ภาณุพงษ์ เลหาสม. จิตรกรรมฝาผนังล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541
7. วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. วิหารล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544
8. สุรพล ดำริห์กุล. ลายคำล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544
9. สน สีมาตรง. "ข้อคิดเห็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมลานนาจากจิตรกรรม
ลานนา", วารสารเมืองโบราณ ,ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม –
กันยายน ,2528
10. อัมพร มาลัย. การศึกษาวิหารล้านนาในสมัยการปกครองของเชื้อสายตระกูล
เจ้าพ่อเจ็ดตน จังหวัดเชียงใหม่, ลำปาง, ลำพูน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540
11. อัจฉรา สร้อยรุ่งเรือง. การศึกษาสภาพสังคมและสภาพชีวิตชาวล้านนาไทยในต้น
พุทธ ศตวรรษที่ 25 จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง วิหารลายคำ
วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่. สารนิพนธ์(ศศ.บ(โบราณคดี))
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้